

Наредба за комплексно оценяване условията на труд

МИНИСТЕРСТВОТО НА ТРУДА И СОЦИАЛНИТЕ ГРИЖИ
МИНИСТЕРСТВОТО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

чл. 1 ПМС № 169 от 28.08.1991 г. за решаване на някои въпроси, свързани с договарянето на работната заплата

Раздел I

ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. (1) Наредбата установява критериите и реда за комплексното оценяване на условията на труд.

(2) Оценката на условията на труд изразява комплексното въздействие на всички елементи, в зависимост от влиянието им върху здравето и работоспособността на работника или служителя.

Чл. 2. Оценката на условията на труд се извършва по работни места или видове дейности.

Раздел II

ОЦЕНКА УСЛОВИЯТА НА ТРУД

Чл. 3. (1) Оценката на отделните елементи на условията на труд е число (количество точки) X_i , изразяващо тежестта на елемента в зависимост от специфичното им въздействие върху работоспособността и здравето на работника или служителя и от степента на отклонение от установените за елемента норми и изисквания.

(2) Степента на всеки елемент на условията на труд се определя чрез сравняване на измерените стойности на параметрите по определените за съответната степен граници в приложение № 2.

При изменение на хигиенните норми и свързаните с тях изисквания за оценка на елементите на условията на труд от Министерството на здравеопазването реда на оценяване се съобразява с новите изисквания.

(3) Стойността на X_i се определя съгласно приложение № 1 в зависимост от определената степен на конкретния елемент.

Чл. 4. На оценяване подлежат елементите на условията на труд както следва:

1. микроклимат - температура, топлинно облъчване, скорост на движение и влажност на въздуха;

2. токсични вещества - групирани в две групи - А и Б, в зависимост от тяхното въздействие;

3. прах - класифициран в две групи: А и Б;

4. шум;

5. вибрации - локални и общи;

6. осветление;

7. физическо натоварване - динамично натоварване (енергоразход) и статично натоварване;

8. електромагнитни полета и лазерни лъчения;

9. йонизиращи лъчения;

10. производствен риск.

Чл. 5. (1) Задължително изискване при определяне степента на всеки елемент на условията на труд (с изключение на йонизиращите лъчения и производствен риск) е той да действа през повече от половината от законно установеното работно време.

(2) Измерването на показателите на условията на труд се извършва съгласно методи, утвърдени от Министерството на здравеопазването.

Чл. 6. При определяне степента на елементите, които се характеризират с повече от един показател, се приема степента на показателя с най-неблагоприятна характеристика, ако в наредбата не е предвидено друго.

Чл. 7. (1) Степента на производствения микроклимат се лимитира от температурата (градуса С) и топлинното (инфрачервено) облъчване.

(2) В случаите, когато оценката се прави по показател "Температура" се оценяват двата периода зимен и летен, отчитайки и категорията на физическото натоварване. Когато оценката на двата периода са от различна степен, общата оценка на микроклимата е средно аритметично от двете степени. Ако резултатът не е цяло число - определя се по-високата степен.

(3) Категорията на физическото натоварване във връзка с микроклимата се определя чрез общия енергоразход на организма:

1. Леко физическо натоварване - работа, която се извършва в седнало, изправено положение на тялото или в движение и не изисква системно физическо напрежение и повдигане и пренасяне на тежести. Енергозагубата е до 3 ккал/мин.

2. Средно тежко физическо натоварване - видове работи, при които разходът на енергия е от 3 до 5 ккал за минута. Такива са работите, свързани с постоянно ходене, пренасяне на неголеми тежести (до 10 кг) и които се извършват непрекъснато в стоящо положение.

3. Тежко физическо натоварване - работи със системно физическо натоварване, с постоянно придвижване и пренасяне на значителни (повече от 10 кг) тежести. Енергозагубата е повече от 5 ккал/мин.

(4) Микроклиматът за работещите на открито се оценява с 32 точки (целогодишна работа) и 13 точки при нецелогодишна (8 месеца).

(5) Рудничният микроклимат се оценява чрез отклоненията в температурата за съответните стойности на температурата на скалите, на влажността, скоростта на движение на въздуха съгласно приложение № 3. При превишаване на температурата до 1 градуса С се определя първа степен; от 1,1 до 2 \diamond С - втора степен; от 2,1 до 3 \diamond С - трета степен и при превишаване над 3 \diamond С - четвърта степен. При температура по-висока от 34 градуса С, се определя четвърта степен.

(6) Когато оценката на микроклимата се определя по показателя "топлинно облъчване" физическото натоварване и годишните периоди не се вземат под внимание.

Чл. 8. Степента на токсичните вещества се определя, както следва:

1. Когато има регистрирано само едно вещество оценката става съгласно чл. 3, ал. 2;

2. Когато във въздушната среда се отделят повече от едно вещество с едностранно действие се прилага формулата:

$$\frac{C_1}{ПДК_1} + \dots + \frac{C_n}{ПДК_n} = K,$$

където:

С - измерена концентрация на вещество във въздушната среда;
ПДК - пределно допустима концентрация на веществото;
К - коефициент, изразяващ сумата на съотношенията С към ПДК.

3. Степента на елемента в зависимост от величината на К се определя по следната таблица:

К	Степен
До 1	нулева
от 1,1 до 5	първа
от 5,1 до 10	втора
от 10,1 до 20	трета
над 20	четвърта

4. Когато във въздушната среда се отделят повече от едно вредно вещество с независимо въздействие, степента съответства на най-високата степен на което и да е от токсичните вещества.

Чл. 9. (1) Степента на запрашеност се определя както следва:

1. Когато има регистриран само един вид прах оценката става съгласно чл. 3, ал. 2.
2. Когато в работната среда има повече от един вид прах от една и съща група (А или Б), се прилага формулата в чл. 8, т. 2.

3. Степента на елемента в зависимост от величината на К се определя по следната таблица:

К	Степен
до 1	нулева
от 1,1 до 3	първа
от 3,1 до 10	втора
от 10,1 до 20	трета
над 20	четвърта

4. Когато в работната среда има повече от един вид прах от различни групи (А и Б), степента съответствува на най-високата степен на който и да е прах.

Чл. 10. Когато в работната среда има токсично вещество или прах, които не фигурират в приложение № 2, оценката се прави по указания на съответната хигиенно-епидемиологична инспекция (ХЕИ).

Чл. 11. Степента на осветлението съвпада с характеристиката на зрителната работа, ако не са спазени изискващите се за нея минимални стойности за комбинирано и общо осветление и отклонението е повече от 10 на сто от нормата.

Чл. 12. (1) Степента на физическото натоварване се определя от стойностите на динамичното и статичното натоварване.

(2) Динамичното натоварване се определя чрез енергоразхода и пулсовата честота.

(3) Статичното натоварване се определя чрез производението на средната маса на поддържаения товар (кг) и общото време за поддържане на товара (сек).

(4) Статично натоварване има при поддържане на работна поза, при поддържане и пасивно преодоляване на тежести и работа извън максималните работни зони за седяща и стояща работна поза.

Чл. 13. Степента на йонизиращи лъчения се определя по списък на видовете работа съгласно приложение № 2.

Чл. 14. Определянето на степента на риска се извършва по списъка на видовете работа съгласно приложение № 2.

Чл. 15. Комплексната оценка е число - сбор от точки, което се получава чрез сумиране на оценките на действащите на работното място елементи на условията на труд по следната формула:

$$K_o = \sum_{i=1}^n x_i,$$

където:

K_o - комплексна количествена оценка;

x_i - оценка на i -ия действащ на работното място елемент.

Чл. 16. В случаите, когато се обслужват няколко работни места с различни комплексни оценки, общата оценка се определя като средна претеглена величина от продължителността на работа на всяко работно място и неговата комплексна оценка.

Чл. 17. Комплексната оценка се актуализира при промяна на условията на труд на работните места.

Чл. 18. Работно място по смисъла на тази наредба е зоната на трудовата дейност на един или повече изпълнители, която се характеризира с еднакви условия на труд по всички елементи на работната среда и трудовия процес.

Чл. 19. Когато работното място е непостоянно (ремонтна дейност, вътрешнозаводски транспорт, контролноизмервателни прибори и автоматика и други), оценката се извършва по видове работи.

Раздел III

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ТРУДОВО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ

Чл. 20. (1) Комплексната оценка служи за определяне размера на допълнителното трудово възнаграждение в зависимост от условията на труда.

(2) Конкретният размер на допълнителното трудово възнаграждение за условия на труд се определя като произведение от величината на комплексната оценка и определеният норматив в лева на една точка.

Чл. 21. (1) Минималният норматив в лева на една точка от комплексната оценка е в размер на 0,05 на сто от минималната месечна работна заплата установена за страната.

(2) При колективното договаряне на работната заплата, страните могат да определят по-висок размер от минималният норматив в лева от установения в предходната алинея.

(3) Конкретният размер на допълнителното трудово възнаграждение установен за месец по реда на предходните алинеи може да бъде диференциран за час или ден.

Чл. 22. При колективното трудово договаряне се определят критериите, редът и размерите на намаление на допълнителното трудово възнаграждение при недобросъвестно изпълнение на служебните задължения.

Чл. 23. Работникът или служителят получава допълнително трудово възнаграждение в зависимост от действително отработеното време в неблагоприятни условия на труд.

Раздел IV

ОРГАНИЗАЦИЯ И КОНТРОЛ

Чл. 24. (1) Комплексната оценка на условията на труд се определят чрез данните от съществуващите паспорти на условията на труд и от други измервания и оценки, с давност не по-голяма от 3 години, които се отразяват в Карта на работното място съгласно приложение № 4.

(2) Картата за комплексната оценка на условията на труд служи като първична документация по заплащането на труда.

(3) Измерванията се извършват от специализирани лаборатории под методическото ръководство на Министерството на здравеопазването или се използват данни от контролни измервания на ХЕИ.

Чл. 25. Контролът по измерването на елементите на условията на труд се извършва от контролните органи на Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалните грижи.

Раздел V

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 1. Тази наредба се прилага от всички предприятия и организации независимо от формата на собственост.

§ 2. Разяснения по прилагането на наредбата дават Министерството на труда и социалните грижи и Министерството на здравеопазването.

§ 3. Наредбата се издава на основание чл. 1 от Постановление № 169 на Министерския съвет от 28.08.1991 г.

Приложение № 1

Елементи на условията на труд	Оценки на степените				
	0	1	2	3	4
1. Микроклимат	13	32	82	170	
2. Токсични вещества					
- токсични вещества - А	13	32	60	110	
- токсични вещества - Б	18	42	82	170	
3. Прах					
- прах - А	13	32	60	110	
- прах - Б	18	42	82	170	
4. Шум	13	32	82	170	
5. Вибрации	13	32	60	110	

- относителна влажност	%	30 - 75	30 - 75	30 - 75	30 - 75	30 - 75
- скорост на въздуха	м/сек	до 0,4	до 0,4	до 0,4	до 0,4	до 0,4
в) Тежко						
- температура	С	13 - 19	10 - 13	8 - 10	5 - 8	под 5
		или	или	или	или	
		19 - 22	22 - 25	25 - 28	над 28	
- относителна влажност	%	30 - 75	30 - 75	30 - 75	30 - 75	30 - 75
- скорост на въздуха	м/сек	до 0,5	до 0,5	до 0,5	до 0,5	до 0,5

2. Топъл период

Според категорията на физическото натоварване:

а) Леко

- температура	С	до 28	до 30	до 32	до 34	над 34
- относителна влажност	%	35 - 55	30 - 55	30 - 55	30 - 55	
- скорост на въздуха	м/сек	0,2 - 0,5	над 0,5	над 0,5	над 0,5	

б) Средно тежко

- температура	С	до 28	до 30	до 32	до 34	над 34
- относителна влажност	%	30 - 35	30 - 55	30 - 55	30 - 55	
- скорост на въздуха	м/сек	0,3 - 1	над 1	над 1	над 1	

в) Тежко

- температура	С	до 26	до 29	до 31	до 32	над 32
- относителна влажност	%	30 - 55	30 - 55	30 - 55	30 - 55	
- скорост на въздуха	м/сек	0,3 - 1	над 1	над 1	над 1	

3. Интензитет на

топлинното облъчване независимо от периода и физическото натоварване	Вт/м ²	до 350	350 - 500	500 - 700	700 - 1100	над 1100
		или				
	ккал	0,5	0,5 - 0,7	0,7 - 1	над 1,6	над 1,6

Забележка: На работни места, при които е налице едновременно действие на интензитет на топлинно облъчване и отклонение от нормите за температура, оценките за съответната степен се сумират.

Работни места и видове дейности извършвани на открито се оценяват, както следва:
- Целогодишната работа на открито се оценява във "втора" СТЕПЕН.

двуарсенов триокис, двуарсенов петоокис, галиев арсенит)	<<	0,1	
30. Б Арсеноводород	<<	0,1	
31. Б Ацеталдехид	<<	5,0	
32. Б Ацетизал (аспирин)	<<	0,5	
33. А. Ацетилен	<<	0,5	
34. А Ацетон	<<	200,0	
35. Б Ацетонитрил	<<	10,0	
36. Б Ацетон цианхидрин	<<	1,0	
37. А Ацетофенон (метилфенилкетон)	<<		5,0
38. Б Балагрин (бенфлуралин)	<<	0,2	
39. Б Бариев карбонат	<<	0,5	
40. А Бариев сулфат	<<	6,0	
41. Бариев титанит и съединенията му	<<		0,5
42. Б Бариев флуорид	<<	0,1	
43. Б Бариев хидроокис	<<	0,1	
44. Б Бариев хлорид	<<	0,4	
45. А Бензалдехид	<<	5,0	
46. Б Бензилбутилфталат	<<	0,1	
47. Б Бензилхлорид	<<	0,5	
48. Б Бензин-разтворител	<<	300,0	
Б - крекинг	<<	100,0	
49. Б Бензол	<<	1,0	
50. А Бензоилхлорид	<<	5,0	
51. Б 3,4-бензпирен	<<	0,00015	
52. Б р-бензохинон	<<	0,05	
53. Б Бензотрихлорид	<<	1,0	
54. Б Берилий и съединения (като берилий)	<<		0,001
55. А Г'-дихлорхидрин	<<	5,0	
56. А Бетанал (фенмедифам)	<<	2,0	
57. А Бисмут (сплави бисмут телурид)	<<		5,0
58. А Бисхлорметилксилол	<<		1,0
59. Б Бор и неорганични съединения (окиси, борна киселина, борати/бромини, нитрит, боракс - като бор)	<<	5,0	
60. Б Борен трифлуорид	<<	1,0	
61. А Бром	<<	0,5	
62. Б Бромбензол	<<	3,0	
63. А Бромметан	<<	5,0	
64. Б Бромоводородна киселина	<<		2,0
65. Б Бромформ	<<	5,0	
66. А Бутан	<<	300,0	
67. А 1,3-бутадиен (дивинил)	<<		50,0
68. А Бутиламин	<<	10,0	
69. А Бутилацетат	<<	200,0	
70. А Бутилен	<<	100,0	
71. А Бутилов алкохол	<<	100,0	

72. Б Ванадий	<<	0,05	
Б Ванадиев пентоокис	<<	0,1	
Б Ванадиев триокис	<<	0,5	
73. Б Виналацетат	<<	10,0	
74. А Виналацетилен	<<	20,0	
75. А Винилбутилов етер	<<	20,0	
76. Б 2-винилпиридин	<<	0,5	
77. А Винилтолуол	<<	50,0	
78. Б Винилхлорид	<<	2,5	
79. Б Висши алифатни амини (карбоксин 37,5%, тирам 37,5%) (по тирам)	<<	0,5	1,0 80. Б Витавакс
81. А Волфрам - разтворими съединения (като волфрам) Волфрам - неразтворими съединения (като волфрам)	<<	5,0	1,0 82. А
83. А Въглероден двуокис	<<	5000,0	
84. Б Въглероден окис	<<	20,0	
85. А Гардона 75 НП (тетрахлорвинфос)	<<	1,0	
86. Б Гентамицин	<<	0,1	
87. А Германий - окис тетрахлорид (като германий)	<<	2,0 88. Б Германий - тетрагидрид, 1,0	
89. А Гиберлинова киселина	<<	10,0	
90. Б Грамоксон	<<	0,1	
91. Б Двуборен триокис	<<	5,0	
92. А Декахидронафталин (Декалин)	<<	100,0	
93. А п-децилов алкохол	<<	10,0	
94. Б Диазепам	<<	0,1	
95. Б Диборан (декаборан)	<<	0,1	
96. А 1,2-дибромпропан	<<	5,0	
97. А 1,2-дибромтетрафлуоретан (фреон 114 В2)	<<	1000,0	
98. А Дибутилтритофосфат	<<	0,5	
99. Б Дибутилфталат	<<	1,0	
100. Б Диетаноламин	<<	0,8	
101. А Диетилетаноламин	<<	5,0	
102. А Диетиламин	<<	30,0	
103. Б Диетилбензол	<<	10,0	
104. Б Диетиленгликол	<<	10,0	
105. А Диетилов етер	<<	300,0	
106. А Дизепин (хлордизепоксид)	<<	0,1	
107. Б Диизооктилфталат	<<	1,0	
108. Б Диизопропиламин	<<	5,0	
109. Б Диизопропилбензол	<<	50,0	
110. Б Дикаин	<<	0,3	
111. А Диметиламин	<<	1,0	
112. Б N, N-диметиланилин	<<	0,2	
113. А Диметилбензиламин	<<	5,0	
114. Б Диметилсулфат	<<	0,5	

115. Б Диметил-1,4-диоксан	<<	10,0	
116. Б 4,4, диметил-1,3-диоксан	<<	3,0	
117. Б Диметилтерефталит	<<	0,1	
118. Б Диметилфенилкарбинол	<<	0,05	
119. А Диметилформамид	<<	10,0	
120. А Динил (смес 25% дифенил и 75% дифенилов окис)	<<		10,0
121. Б Динитробензол	<<	1,0	
122. Б Динитротолуол	<<	1,0	
123. Б 2,4-динитрофенол	<<	0,05	
124. Б Динитрофлуорбутилфенол	<<	0,05	
125. Б Динитрохлорбензол	<<	1,0	
126. Б Диоксан-1,4	<<	10,0	
127. А Диптерекс 80 НП (трихлорфон)	<<	1,0	
128. Б Дифенагрин (дифенамид)	<<	5,0	
129. А Дифенилпропан	<<	5,0	
130. Б Дифенилоксид	<<	0,05	
131. А Дифлуоретан	<<	3000,0	
132. Б 1,1-дифлуор, 1-хлоретан (фреон 142)	<<	3000,0	
133. Б 1,2-дифлуортетрахлоретан (фреон 112)	<<	1000,0	
134. Б Дифлуорхлорметан (фреон 22)	<<	3000,0	
136. Б 3,4-дихлоранилин	<<	0,5	
137. Б 1,3-дихлорацетон	<<	0,05	
138. Б Дихлорбензол	<<	20,0	
139. Б Дихлорбензол	<<	20,0	
140. Б 1,2-дихлоретан	<<	10,0	
141. А 1,2-дихлоризобутан	<<	20,0	
142. Б 1,3-дихлоризобутилен	<<	0,5	
143. А Дихлоретилен	<<	50,0	
144. Б 3,3-дихлоризобутилен	<<	0,3	
145. А Дихлорхидрин	<<	5,0	
146. Б Дихлорметилоксициклобутан	<<	0,5	
147. 1,2-дихлортетрафлуоретан (фреон 114)	<<	3000,0	
148. А Дихлороцетна киселина	<<	4,0	
149. Б Дихлорпропан	<<	10,0	
150. А 2,3-дихлорпропилен	<<	3,0	
151. А 1,3-дихлорпропилен	<<	5,0	
152. Б Дихлорфенилтрихлорсилан	<<	1,0	
153. А Дициклопентадиен	<<	1,0	
154. А Екстралин (по метиланилин)	<<	3,0	
155. Б Епихлорхидрин	<<	1,0	
156. Б Еритромицин	<<	0,1	
157. А Етаноламин	<<	0,5	
158. А Етилацетат	<<	800,0	
159. А Етиленгликол	<<	5,0	
160. Б Етилендиамин	<<	2,0	
161. А Етилендиацетат	<<	30,0	
162. Б Етиленимин	<<	0,02	

163. Б Етиленовокис	<<	1,0	
164. Б Етиленсулфид	<<	0,1	
165. А Етилмеркаптан	<<	1,0	
166. Б Етиленхлорхидрин	<<	0,5	
167. Б Етилмеркурихлорид	<<	0,05	
168. А Етилов етер	<<	300,0	
169. А Етилов алкохол	<<	200,0	
170. А Желязо-окиси, като желязо	<<	5,0	
171. А Желязо-разтворими соли (като желязо)	<<		1,0172. Б Живак-пари
на метала в елементно състояние,			
неорганични и органични съединения (като живак)	<<		0,01
173. А Изобутилен	<<	100,0	
174. А Изооктилов алкохол	<<	50,0	
175. А Изопрен (2-метилбутадиен)	<<	40,0	
176. А Изопропилбензол (кумол)	<<	50,0	
177. Б Изопропилбензолов хидропрекис	<<		1,0
178. А Изопропилнитрат	<<	5,0	
179. Б Кадмий и неорганични съединения (като кадмий)	<<		0,05
180. А Йод	<<	1,0	
181. Б Кадмиев стеарат	<<	0,1	
182. А Калай - неорганични съединения (като калай)	<<		2,0
183. Б Калай - органични съединения (като калай)	<<		0,1
184. А Калиев бутилксантогенат	<<	10,0	
185. А Калиев изоамилов ксантогенат	<<	1,0	
186. А Калиев изобутилизопропил ксантогенат	<<		1,0
187. А Калиев етилксантогенат	<<	0,5	
188. А Калциев карбонат	<<	6,0	
189. А Калциев окис	<<	3,0	
190. А Калциев хидроокис	<<	5,0	
191. А Камфора	<<	3,0	
192. А Капронова киселина	<<	5,0	
193. Б Капролактам	<<	0	
А Капролактам	<<	10,0	
194. Б Карбарил 85 НП	<<	1,0	
195. А карбонат на циклохексилamina	<<		10,0
196. А Керосин	<<	300,0	
197. А Кизелгур - общ прах	<<	2,0	
А - фин прах	<<	0,5	
198. Б Кобалт и неорганични съединения (като кобалт)	<<		0,1199. Б
Кобалтови карбонили, хидрокарбонили			
и продукти от разпада им (като кобалт)	<<		0,01
200. А Кофеин	<<	0,5	
201. Б Ксилидин (аминоксилон)	<<	3,0	
202. Б Кротонов алдехид	<<	0,5	
203. А Ксилон	<<	50,0	
204. А Купроцин (цинсб 33%, меден оксихлорид 17%) -			

като цинеб	<<	1,0205. А Купроцин супер (цинеб
15%, меден		
оксихлорид 37,5%) по цинеб	<<	1,0
206. А Лавендотрицин	<<	5,0
207. Б Ласагрин (алахлор)	<<	0,5208. Б Линдан А 2,8 ПП
(гама-изомер		
на хексахлорциклохексан)	<<	0,05209. А Лозагрин (цинеб 17
% , меден оксихлорид 33%)		
по цинеб	<<	1,0
210. А Литиев хидрид (като литий)	<<	0,02
211. А Магнезиев окис	<<	8,0
212. Б Малейнов анхидрид	<<	1,0213. Б Манган - окис и
неорганични съединения		
(като манган)	<<	0,3
214. Б Манганов циклопентадиенил трикарбонил и		
други органични манганови съединения		
(мангановфталат)	<<	0,1
215. Б Масла - минерални, нефтени	<<	5,0
216. А Маслен алдехид	<<	5,0
217. А Маслен анхидрид	<<	1,0
218. А Маслена киселина	<<	10,0
219. А Мед - метални пари (като мед)	<<	0,1
220. А Мед - окиси и неорганични съединения (като мед)	<<	0,5
221. А Меден 2,4,5-трохлорфенолат	<<	0,1
222. А Медизан (меден оксихлорид)	<<	0,5
223. Б Меднохромбариев катализатор	<<	0,01
224. А Метакрилова киселина	<<	10,0
225. А Метиламин	<<	1,0
226. А Метилакрилат	<<	20,0
227. Б Метилен бисфенил изоцианат	<<	0,2
228. А Метиленбромид	<<	10,0
229. Б Метил-бромид	<<	1,0
230. А Метиленбромид (дибромметан)	<<	10,0
231. Б Метилстирол	<<	20,0
232. А Метилен хлорид (дихлорметан)	<<	50,0
233. А Метилетилкетон	<<	200,0
234. А Метилизобутилкетон	<<	5,0
235. А Метилметакрилат	<<	10,0
236. Б Метилмеркаптан	<<	0,8
237. Б Метилов алкохол	<<	5,0
238. А N-метил алфа-пиролidon	<<	100,0
239. А Метилпропилкетон	<<	200,0
240. Б Метилфлуорфенилдихлорсилан	<<	1,0
241. А Метилетилкетон	<<	200,0
242. А Метилхлорид (хлорметан)	<<	5,0
243. А Метилциклохексан	<<	50,0244. Б N-
метилуретанбензолсулфохмидразин		

(порфор 4 x 3,5)	<<	0,05245. А Молибден - неразтворими	
съединения			
(като молибден)	<<	6,0	
246. А Молибден - разтворими съединения (като молибден)	<<	4,0	
247. А Молибденов триокис	<<	4,0	
248. А Монохлормонофлуоретан (фреон 151)	<<	1000,0	
249. Б Монохлордиметиллов етер	<<	0,5	
250. Б Морфолин	<<	0,5	
251. А Натриева основа (алкални аерозоли)	<<	0,5	
252. Б Нафталин	<<	20,0	
253. Б бета-нафтол	<<	0,1	
254. Б алфа-нафтохинон	<<	0,1	
255. Б Нафтошиста Соаатар	<<	4,0	
256. Б Ненаситен кротонов спирт	<<	2,0	
257. Б Нивалин	<<	0,05258. Б Никел - метал,	
разтворими съединения, никелов			
сулфид, никел-хромосфат (като никел)	<<	0,1	
258. Б Никелов карбонил	<<	0,005	
259. Б Нитрилакрилова киселина	<<	0,5	
260. Б Нитроанилин	<<	0,1	
261. Б Нитробензол	<<	3,0	
262. А Нитробутан	<<	30,0	
263. А Нитроксилон	<<	5,0	
264. А Нитрометан	<<	30,0	
265. А Нитропропан	<<	30,0	
266. А 2-нитропропан	<<	30,0	
267. А Нитротолуол	<<	3,0	
268. А Нитроетан	<<	30,0	
269. Б Нитрохлорбензол	<<	1,0	
270. Б Новфилин (суфилин)	<<	0,5	
271. Б Озон	<<	0,1	
272. Б Оксацилин	<<	0,05	
273. Б Октаметил	<<	0,02	
274. А Октафлуорамиллов алкохол	<<	20,0	
275. А Октафлуорциклобутан (фреон 318С)	<<	3000,0	
276. А n-октилов алкохол	<<	10,0	
277. Б Олеандомицин	<<	0,4	
278. Б Олово и неорганични съединения	<<	0,01	
279. А Ортоборна киселина	<<	10,0	
280. А Оцетна киселина	<<	5,0	
281. Б Папаверин хидрохлорикум	<<	0,5	
282. Б p-аминоанизол (p-анизидин)	<<	0,5	
283. Б p-хинон (p-бензохинон)	<<	0,1	
284. Б p-хлорфенол	<<	1,0	
285. Б Пеницилин	<<	0,1	
286. Б Пентаборан	<<	0,1	
287. Б Пентахлорацетон	<<	0,5	

288. А Пероцин (цинеб)	<<	1,0	
289. Б Перхлоретилен	<<	10,0	
290. А Пиперазин	<<	5,0	
291. Б Пиперидин	<<	0,2	
292. Б Пиридин	<<	5,0	
293. Б Пиролидин	<<	0,1294.	Б Платина - неорганични
разтворими съединения			
(като платина)	<<	0,002	
295. А Поливинилхлорид	<<	6,0	
296. А Полиетилен ниско налягане	<<	10,0	
297. Б Полихлорпинен	<<	0,2	
298. Б Полициклични кюпни багрила Ват виолет I	<<	0,6	
299. Б Пропаргин (пропанил)	<<	0,1	
300. А Пропаргилов алкохол	<<	1,0	
301. А Пропиламин	<<	5,0	
302. А Пропилов алкохол*	<<	10,0	
303. А Пропил пропионат	<<	70,0304.	Б Първични алифатни
амини			
(С7 - С9), (хептиламин, октадециламин)	<<	1,0	
305. Б Реактивни багрила (дихлортриазинови)	<<	1,0	
306. Б Реактивни багрила (монохлортриазинови)	<<	5,0	
307. Б Реглон	<<	0,5308.	А Ридомил цинеб (металаксил
10%,			
цинеб 48% - по цинеб за метилаксил)	<<	2,0309.	А Ридомил +
металаксил 15%			
А меден оксихлорид	<<	0,3	
310. А Ронилан (винклозолин)	<<	4,0	
311. А Ронит (циклоат)	<<	1,0	
312. А Селен и съединения (като селен)	<<	2,0	
313. Б Селеноводород (като селен)	<<	0,03	
314. А Серни багрила	<<	6,0	
315. Б Серен двуокис	<<	5,0	
316. Б Стрептомицин	<<	0,1	
317. А Стронций и неговите съединения (като стронций)	<<	1,0	
318. Б Стирол	<<	20,0	
319. Б Сулфамидни препарати	<<	1,0	
Б - норсулфазол	<<	1,0	
Б - сулфацил-натрий	<<	1,0	
320. А Сярна киселина	<<	1,0	
321. А Сероводород	<<	10,0	
322. Б Серовъглерод	<<	1,0	
323. Б Талий и неговите съединения (като талий)	<<	0,01	
324. Б Телур и неговите съединения (като телур)	<<	0,01	
325. Б Теобромин	<<	1,0	
326. Б Теофилин	<<	0,5	
327. Б Трефталова киселина	<<	0,1	
328. Б Терпентин	<<	300,0	

329. Б Тестостерон	<<	0,005	
330. Б Тетранитрометан	<<	0,3	
331. Б Тетраброметан	<<	1,0	
332. А Тетралин	<<	100,0	
333. А Тетрахидрофуран	<<	100,0	
334. Б Тетрахлорметан	<<	10,0	
335. Б Тетраетилолово	<<	0,005	
336. Б Тетраметилолово	<<	0,07	
337. А Тетрафлуорпропилов алкохол	<<		20,0
338. Б Тетрахлоретан	<<	5,0	
339. А 1,1,1,9-тетрахлорнонан	<<	1,0	
340. А 1,1,1,5-тетрахлорпентан	<<	1,0	
341. А 1,1,1,3-тетрахлорпропан	<<	1,0	
342. А 1,1,1,7-тетрахлорхептан	<<	1,0	
343. Б Тетрациклин	<<	0,1	
344. Б Тиогликолова киселина	<<	0,1	
345. Б Тиодан (ендосулфан)	<<	0,1	
346. А Тиофен (тиофуран)	<<	20,0	
347. Б Титан - неорганични съединения	<<		1,0
348. Б Титанов двуокис	<<	10,0	
349. А Толуидин (m-метиланилин)	<<		3,0
350. А Толуол	<<	50,0	
351. А Толуилендиизоцианат	<<	0,14	
352. А Триетиламин	<<	10,0	
353. А Триметиламин	<<	5,0	
354. А Триметилпропан	<<	50,0	
355. А Тринитрометан	<<	0,5	
356. Б Тринитротолуол	<<	1,0	
357. А Трифлуоретан (фреон 143)	<<	3000,0	
358. А Трифлуорбромметан (фреон 13В1)	<<	3000,0	
359. А 1,2,2-трифлуортрихлоретан (фреон 113)	<<	3000,0	
360. Б 1,1,1-трифлуор-трихлорпропан (фреон 253)	<<		1,0
361. Б Трихлорбензол	<<	10,0	
362. Б Трихлоретилен	<<	10,0	
363. Б Трихлорнафталин	<<	1,0	
364. А Трихлорцетна киселина	<<	5,0	
365. Б Трихлорпропан	<<	2,0	
366. Трихлорфлуорметан (фреон II)	<<		1000,0
367. А Уайт - спирт	<<	300,0	
368. Б Уран - неразтворими съединения (като уран)	<<		0,075
369. Б Уран - разтворими съединения (като уран)	<<		0,015
370. Б Фализан (фенил, живачен ацетат - по живака)	<<		0,005
371. Б Фенацетин	<<	0,5	
372. Б Фенол	<<	5,0	
373. Б Флуорметурон (которан)	<<		5,0
374. Б Флуороводород	<<	1,0	
375. Б Формалдехид	<<	0,5	

376. Б	Формаимид	<<	3,0
377. Б	Фосген	<<	0,2
378. А	Фосфорен анхидрид	<<	1,0
379. Б	Фосфорен петохлорид	<<	0,2
380. Б	Фосфорен трихлорид	<<	0,2
381. Б	Фосфороводород	<<	0,1
382. А	Фталов анхидрид	<<	1,0
383. Б	Фузамицин	<<	0,5
384. Б	Фуран	<<	0,5
385. А	Фурфурол	<<	10,0
386. А	Хексаметилендиамин	<<	1,0
387. Б	Хексаметилендиизоцианат	<<	0,05
388. А	Хербазин (симазин)	<<	2,0
389. Б	Хидразин	<<	0,1
390. Б	Хидроокис на изопропилбензола	<<	1,0
391. Б	Хлор	<<	1,0
392. Б	Хлоразин (аминазин)	<<	2,0
393. Б	m-хлоранилин	<<	0,05
394. Б	n-хлоранилин	<<	0,3
395. Б	Хлорацетофон 50 ЕК	<<	0,1
396. Б	Хлорбензол	<<	50,0
397. Б	Хлордифенил	<<	1,0
398. А	Хлоретан	<<	50,0
399. А	Хлорметан	<<	5,0
400. А	Хлорметилтрихлорсилан	<<	1,0
401. Б	Хлорнитромицин	<<	1,0
402. Б	Хлороводород и солна киселина	<<	5,0
403. Б	Хлоропрен (2-хлорбутадиен)	<<	0,05
404. Б	Хлороформ	<<	50,0
405. А	Хлороцетна киселина	<<	1,0
406. А	Хлорпропионова киселина	<<	5,0
407. А	n-хлорфенол	<<	1,0
408. Б	Хризоидин	<<	1,0409. Б

хромот и други

хромати (разтворими и неразтворими), бихромати,
хромамонячна стипца (хромамониев сулфат),
хромен трихлорид хексахидрат, медно-хромно-
бариев катализатор (като хром)

		<<	0,02
410. А	Цезин (атразин)	<<	1,0
411. А	Циановодород	<<	0,3
412. Б	Цианурхлорид	<<	0,1
413. А	Циклопентадиен	<<	5,0
414. А	Циклохексан	<<	80,0
415. Б	Циклохексиламин	<<	1,0
416. А	Циклохексанон	<<	10,0
417. А	Цинков окис (като цинк)	<<	5,0

Степента на съответното токсично вещество в зависимост от измерената муконцентрация се определя, както следва:

- Степен "нулева" - при концентрация под ПДК (включително и ПДК)
- Степен "първа" - при превишаване до 5 пъти ПДК (включително)
- Степен "втора" - при превишаване над 5 до 10 пъти ПДК (включително)
- Степен "трета" - при превишаване над 10 до 20 пъти ПДК включително
- Степен "четвърта" - при превишаване над 20 пъти ПДК

III. Прах

1	2	3	4
1. Азбестов прах смесен със съдържание на азбест във финия прах под 10%, несъдържащ токсични и други фиброгенни примеси:			
Б - азбестоциментов прах, общ	<<	4,0	
Б - азбестополимерен прах, общ	<<	5,0	
Б - фин прах	<<	1,0	2. Азбестов прах, смесен със съдържание на азбест във финия прах над 10% (Z), несъдържащ токсични и други фиброгенни примеси
Б - общ прах	<<	2,0	<<
Б - фин прах (изчислява се по формулата в гр. 4)	<<	0,1 x 100	
Z (в %) 3. Б Азбест фин, диаметър на влакната под 3 μm и дължина над 5 μm			
- фин прах по маса	<<	0,1	
- азбестови влакна от всички видове азбест без крокидолит (бройно-влакна/куб. см)	<<	2,0	
- влакна от крокидолит (бройновлакна/куб. см)	<<	1,0	4. А Апатит, фосфорит, нефелин
- общ прах	<<	6,0	
- фин прах	<<	1,5	5. А Барит, със съдържание на свободен кристален силициев двуокис във финия прах под 2% - общ прах
6. А Бентонит със съдържание на свободен кристален силициев двуокис във финия прах под 2% общ прах	<<	6,0	
7. А Варовик, несъдържащ иглести компоненти със съдържание на свободен кристален силициев двуокис под 2% - общ прах	<<	8,0	8. А Вермикулит, несъдържащ азбест, със съдържание на свободен кристален силициев двуокис под 2% - общ прах
	<<	5,0	

9.	Въглищен прах, смесен със съдържание на свободен кристален силициев двуокис във финия прах (Z) над 2%:		
	Б при Z от 2 до 5% - общ прах	<<	6,0
	Б при Z от 5 до 50% - общ прах	<<	2,0
	Б при Z над 50% - общ прах	<<	1,0
	Б - фин прах - изчислява се по формулата (в графа 4)	<<	0,07 x 10 oooooooooooo
			Z (%)
10.	Въглищен прах, смесен със съдържание на кристален свободен силициев двуокис във финия прах под 2%		
	А - антрацитни и черни въглища - общ прах	<<	6,0
	Б - антрацитни и черни въглища - фин прах	<<	2,0
	А - лигнитни и кафяви въглища - общ прах	<<	10,0
	А - лигнитни и кафяви въглища - фин прах	<<	4,011. А Гипс със
	съдържание на свободен кристален силициев двуокис под 2% - общ прах	<<	10,0
12.	А Графит - общ прах	<<	5,0
13.	Диатомит	<<	
	А - общ прах	<<	1,0
	Б - фин прах	<<	0,514. А Долomit, несъдържащ азбест
	и свободен кристален силициев двуокис - общ прах	<<	6,0
15.	Дървесен и друг целулозен прах, несъдържащ токсични и фиброгенни примеси		
	А - инертен прах (дървесен, хартиен и др.)	<<	10,0
	А - прах със слаб алергенен ефект (дървесен прах от дъб, кестен, бор, акация, топола, мимоза)	<<	1,0
	Б - прах със силен алергенен ефект (дървесен прах от розово дърво, махагон, магнолия	<<	0,516. А Каолин със
	съдържание на свободен кристален силициев двуокис във финия прах под 2% - общ прах	<<	6,0 17. А Магнезит, несъдържащ
	азбест и свободен кристален силициев двуокис - общ прах	<<	6,0
18.	Минерални изкуствени влакна (стъклени, шлакови, керамични, базалтови) с диаметър под 3 мм	<<	
	Б - общ прах	<<	2,0
	Б - фин прах	<<	0,2
	Б - влакна (бройно влакна/куб. см)	<<	3,019. Б Минерални
	изкуствени влакна (стъклени, шлакови, керамични, базалтови) - с диаметър над 3 мм, общ прах	<<	3,020. А Огнеупорна глина със
	съдържание на свободен кристален силициев двуокис във финия прах под		

2%, общ прах	<<	6,021. А Пегматит, фелдшпат със
съдържание на свободен		
силициев двуокис във финия прах под 2%, общ прах	<<	6,022. А Перлит
със съдържание на свободен кристален		
силициев двуокис във финия прах под 2%, общ прах	<<	5,023. А Прах
вълнено-текстилен, смесен, включително		
съдържащ синтетични влакна,		
прах от насекоми, пух и пера	<<	6,0 21. Б Прах от железни
окси, агломерати и шлага с		
примеси от флуорни и манганови съединения	<<	4,025. А Прах от
железни окиси, съдържащ		
под 2% свободен силициев двуокис	<<	4,0
26. А Прах от зърнени храни	<<	4,027. Б Прах от изкуствени
абразиви		
(корунд, карборунд и други)	<<	5,028. А Прах инертен,
несъдържащ		
токсични фиброгенни примеси	<<	10,0
29. А Прах от нефтов и пеков кокс	<<	5,030. А Прах от растителен
произход без алергенно		
действие (захар, скорбяла, брашно)	<<	10,031. А Прах, смесен
текстилен, съдържащ растителни		
(памук, коноп, лен, юта) и синтетични влакна	<<	2,032. А Прах, смесен
със съдържание на свободен силициев		
двуокис във финия прах под 2% - общ прах	<<	10,0
А - фин прах	<<	4,0
33. Прах, смесен със съдържание на свободен силициев		
двуокис във фината фракция (z) над 2%		
Б - при Z от 2 до 5% общ прах	<<	6,0
Б - при Z от 5 до 50% общ прах	<<	2,0
Б - при Z над 50% общ прах	<<	1,0
- фин прах (изчислява се по формулата в гр. 4	<<	0,07 x 100
oooooooooooo		
Z (%)		
34. А Прах тютюнев	<<	3,0
35. А Прах от чай, кафе	<<	3,0
36. А Сажди	<<	3,537. Б Силициев двуокис, свободен
аморфен от		
кондензационни и електротермични		
процеси - фин прах	<<	0,0738. Б Силициев двуокис,
свободен кристален (кварц,		
тридимит, кристобалит) - фин прах	<<	0,0739. Б Силициев
двуокис, свободен аморфен от утаечни		
процеси (силикагел) - общ прах	<<	2,0
Б - фин прах	<<	0,0740. Б Слюда със съдържание на
свободен кристален		
силициев двуокис във финия прах под 2%	<<	4,041. Б Талк (талко-
магнезит, медицински, технически),		

	несъдържащ азбест и свободен кристален силициев двуокис - общ прах	<<	5,0	
	Б - фин прах	<<		1,042. А Флуорит, съдържащ свободен силициев двуокис във финия прах под 2% - общ прах
	А - фин прах	<<	1,0	
43.	Форестеритови огнеупори			
	Б - общ прах	<<	4,0	
	Б - фин прах	<<		1,044. Б Хром - прах от метал и при преработка на хромидна руда и концентрат (като хром)
	хромидна руда и концентрат (като хром)	<<		0,1
45.	А Цимент - общ прах	<<	6,0	
46.	Шамотни огнеупори			
	Б - общ прах	<<	3,0	
	Б - фин прах	<<	0,5	

Степента на съответния вид прах в зависимост от измерената му концентрация се определя, както следва:

- Степен "нулева" - при концентрация под ПДК (включително и ПДК)
- Степен "първа" - при превишаване до 3 пъти ПДК включително
- Степен "втора" - при превишаване над 3 до 10 пъти ПДК включително
- Степен "трета" - при превишаване над 10 до 20 пъти ПДК включително
- Степен "четвърта" - при превишаване над 20 ПДК

№	Елементи на условията на труд	Степени на елементите на условията на труда					
		Мярка за условията на труд	ПДК	(първа)	(втора)	(трета)	(четвърта)
1	2	3	4	5	6	7	8

IV. ШУМ | dB (A) | до 85 | 85-95 | 95-110 | 110-120 | над 120

V. ВИБРАЦИИ

1. Локални							
Според октавните честотни ленти в Hz	-2						
8	"	до 2,8	2,8-5,6	5,6-8,4	8,4-11,2		над 11,2
16	"	до 1,4	1,4-2,8	2,8-4,2	4,2-5,6		над 5,6
31,5; 63; 125; 250; 500; 1000	"	до 1,4	1,4-5,8	2,8-4,2	4,2-5,6		над 5,6
Интегрална оценка	"	до 2	2-4	4-6	6-8		над 8
2. Общи вибрации							
Според октавните честоти ленти в							

Hz							
а) транспортни							
вертикални							
1 и под 1	"	до 20	20-60	60-100	100-140	над 140	
2	"	до 7,1	7,1-14,2	14,2-21,3	21,3-35,5	над 35,5	
4	"	до 2,5	2,5-7,5	7,5-12,5	12,5-17,5	над 17,5	
8	"	до 1,3	1,3-3,9	3,9-6,5	6,5-9,1	над 9,1	
16 и над 16	"	до 1,1	1,1-3,3	3,3-5,5	5,5-7,7	над 7,7	
б) транспортни							
хоризонтални							
1 и под 1	"	6,3	6,3-18,9	18,9-31,5	31,5-44,1	над 44,1	
2	"	3,5	3,5-10,5	10,5-17,5	17,5-24,5	над 24,5	
4 и над 4	"	3,2	3,2-9,6	9,6-16	16,0-22,4	над 22,4	
в) транспортно-							
технологични		-2					
		m/S.10					
2 и под 2	"	3,5	3,5-10,5	10,5-17,5	17,5-24,5	над 24,5	
4	"	1,3	1,3-3,9	3,9-6,5	6,5-9,1	над 9,1	
8	"	0,63	0,63-1,89	1,89-3,1	3,15-4,41	над 4,41	
16 и над 16	"	0,56	0,56-1,68	1,68-2,80	2,80-3,92	над 3,92	
г) технологични							
- на постоянните							
работни места							
в производ-							
ствените поме-							
щения на пред-							
приятията: в							
машинно-котел-							
ни помещения;							
в централните							
пултове за							
управление,							
кухненски и							
производствени							
помещения в							
морските							
съдове							
2 и под 2	"	до 1,3	1,3-3,9	3,9-6,5	6,5 - 9,1	над 9,1	
4	"	до 0,45	0,45-1,35	1,35-2,25	2,25-3,15	над 3,15	
8	"	до 0,22	0,22-0,60	0,60-1,10	1,10-1,54	над 1,54	
16 и над 16	"	до 0,20	0,20-0,60	0,60-1,00	1,00-1,40	над 1,40	
- в служебните							
помещения на							
морските съдо-							
ве (кормилни							
щурмански, за							

радиовръзка, за управление и обработка на документация)							
2 и под 2	"	до 0,71	0,71-2,13	2,13-3,55	3,55-4,97	над 4,97	
4	"	до 0,25	0,25-0,75	0,75-1,25	1,25-1,75	над 1,75	
8	"	до 0,13	0,13-0,39	0,39-0,65	0,65-0,91	над 0,91	
16 и над 16	"	до 0,11	0,11-0,33	0,33-0,55	0,55-0,87	над 0,87	

VI. ОСВЕТЛЕНИЕ

1. Характеристика на зрителната работа		малка	средна	висока	много	извън- редно
		точност	точност	точност	висока	висока
		груба		точност		
		работа		точност		
		и др.				

2. Най-малък размер на обекта за различаване	мм	1,01-	0,51-1,00	0,31-0,50	0,15-0,30	до 0,15
		5,00				

3. Категория на зрителната работа		8,7,6,5	4	3	2	1
--------------------------------------	--	---------	---	---	---	---

4. Минимална допус- тима осветеност за катег. зрител- на работа комбинирано осветление / общо	Lx	200/100	300/150	400/200	1000/300	1500/400
--	----	---------	---------	---------	----------	----------

5. Коефициент на пулсация	%	до 20	до 20	до 15	до 10	до 10
------------------------------	---	-------	-------	-------	-------	-------

Забележка: Зрително
напрежение на работещите на дисплеи, компютърни монитори,
микроскопи и други оптически уреди се оценява по III степен.
Работа на тъмно при производство и обработка на светлочувствителни
материали се оценява в III степен.
Работата на стоматолози и хирурзи-оператори се оценява в III
степен.

VII. ФИЗИЧЕСКО

НАТОВАРВАНЕ

1. Динамично натоварване

A. Енергоразход

мъже

ккал/					
мин	под 4	4-5,0	5,0-6,0	6,0-7,0	над 7
кУ/мин	16,8	16,8-21,0	21,0-25,0	25,0-29,3	над 29,3
ккал/	1500-	1801-	2101-2400	2401-2700	над 2700
смяна	1800	2100			
кУ/	6300-	7500-8799	8800-10000	10001-	над
смяна	7500		11300	11300	

жени	ккал/					
	мин	до 3,0	3,0-3,8	3,8-4,5	4,5-5,2	над 5,2
	кУ/					
	мин	12,6	12,6-15,9	15,9-18,9	18,9-21,8	над 21,8
	ккал/	1100-	1301-1700	1701-2000	2001-2300	над 2300
	смяна	1300				
	кУ/	4600-	5400-7100	7100-8300	8300-9600	над 9600
	смяна	5400				
Б. Пулсова						
честота	уд/					
	мин.	до 110	110-120	120-130	130-140	над 140
2. Статично натовар-						
ване (поддържане						
на товар)						
Мъже						
- с една ръка	кг/см	до 18000	19000-	37000-	71000-	над
		36000	70000	97000	97000	
- с две ръце	"	до 43000	44000-	87000-	140000-	над
		86000	140000	220000	220000	
- с мускулите						
на тялото и						
краката	"	до 61000	62000-	123000-	211000-	над
		123000	210000	300000	300000	
Жени						
- с една ръка	"	до 12600	13300-	25900-	49700-	над
		25200	49000	67000	67000	
- с две ръце	"	до 30100	30800-	60900-	98700-	над
		60200	98000	154000	154000	
- с мускулите						
на тялото и						
краката	"	до 42700	43400-	86800-	147700-	над
		85100	147000	210000	210000	

Забележка: Системната работа извън максималните работни зони се оценява по първа степен

VIII. ЕЛЕКТРОМАГ-						
НИТНИ ПОЛЕ-						
ТА - (ЕМП)						
1. В честотния						
обхват от 0,6 до						
300 MHz						
- електрически						
съставни за						
честоти:						
до 3 MHz	V/m	до 5	5-50	50-150	150-500	над 500
от 3 до 30 MHz	"	до 2	2-20	20-60	60-200	над 200
от 30 до 50 MHz	"	до 1	1-10	10-30	30-100	над 100

от 50 до 300 MHz	"	до 0,5	0,5-5	5-15	15-50	над 50
- магнитни съставни за честоти: от 0,06 до 1,5 MHz	A/m	до 0,5	0,5-5	5-15	15-50	над 50
от 30 до 50 MHz	"	до 0,03	0,03-0,3	0,3-0,9	0,9-3	над 3
2. В честотния обхват от 300 до 300 000 MHz						
- когато източниците на ЕМП не са от въртящи и сканиращи антени						
енергетично натоварване	-2 [!] W.h.m	до 0,2	до 2	2-6	6-20	над 20
плътност на мощност	-2 [!] W.m	до 1	до 10	10-30	30-100	над 100
плътност на мощност при наличието на рентгеново или гамалъчение, или изкуствени радионуклеиди или при температура на въздуха над 20 °C	"	до 0,1	до 1	1-3	3-10	над 10
- когато източниците на ЕМП са въртящи се антени						
енергетично натоварване	-2 [!] W.h.m	до 2	до 20	20-60	60-200	над 200
плътност на мощност	-2 [!] W.m	до 1	до 10	20-30	30-100	над 100
плътност на мощност при наличието на рентгеново или гамалъчение, или изкуствени радионуклеиди, или при темпе-						

ратура на въз-						
духа над 20 °С "		до 0,1		до 1		1-3
						3-10
						над 10
3. Промислена						
честота		КV/мк		до 5		5,1-15
						15,1-35
						35,1-50
						над 50
4. Лазерни лъчения						
Клас на лазерната						
система съгласно						
класификационна						
схема (Наредба						
№ 9 за санитар-						
ните правила при						
работа с лазери -						
ДВ, бр. 95						
от 1986 г.		клас 1		клас 2		клас 3а
						клас 3б
						клас 4

уредби.

4. Работещи с електронни скениращи микроскопи с ускоряващо напрежение над 50 киловолта.

5. Работещи с електронни микроскопи с ускоряващо напрежение над 60 киловолта, произведени след 1980 година.

6. Работещи с рентгенови апарати за пролъчване на багаж на митници, аерогари, гранични пропускателни пунктове.

7. Работещи по монтаж, ремонт и изпитване на радиоактивни датчици запожароизвестителни системи.

8. Работещи по товаренето, разтоварването и превозването на радиоактивни алфа и бета източници и гама източници с активност до 4 гигабекерела.

9. Персонал зает с изпиране, изсушаване и гладене на облекло и бельо на работещи в радиоизотопни лаборатории ТРЕТИ клас и на работещи с материали с повишена радиоактивност.

I степен буква В

1. Работници и специалисти от геологопроучвателни групи за проучване на находища на естествени радиоактивни руди.

2. Специалисти от рудниците за подземно хидрометалургично извличане доначалник рудник.

3. Шофьори, превозващи радиоактивни проби, машини и съоръжения, извадени от рудниците и химическите заводи за добив и преработка на естествени радиоактивни руди.

4. Работници по монтажа и поддържането на телефонните, електросъоръженията и съоръженията за АСУТП в обектите за добив и преработка на естествени радиоактивни руди.

5. Медицински персонал от цеховите здравни служби при безшахтово извличане на естествени радиоактивни руди.

6. Медицински персонал от екипите за провеждане на профилактични прегледи и диспансерно наблюдение на работещите в обекти за добив и преработка на естествени радиоактивни руди.

7. Работещи със стационарни апарати за рентгенофлуорисцентен анализ с ускоряващо напрежение над 15 киловолта или радиоизотопни източници.

8. Работещи с електронни микроскопи с ускоряващо напрежение над 60 киловолта, произведени до 1980 година.

9. Работещи с йонни имплантатори с ускоряващо напрежение над 25 киловолта.

10. Работещи с насипни материали с повишена радиоактивност от естествен характер и със средна специфична активност от 2 000 до 10 000 бекерела на килограм.

11. Работещи по изпиране, изсушаване и гладене на облекло и бельо в радиоизотопни лаборатории от ВТОРИ и ПЪРВИ клас.

12. Работещи по изпитването, ремонта и поддържането на ускорители на елементарни частици с енергия до 10 килоелектронволта.

13. Непосредствено работещи в лаборатории за радиохимия, радиометрия и спектрометрия във ведомствени и надведомствени служби и лаборатории за радиационен контрол на външната среда.

14. Работещи със закрити алфа източници и закрити бета източници с активност до 2 гигабекерела:

15. Работещи по товарене, разтоварване и превозване на гама източници с активност от 4 до 37 гигабекерела.

16. Работещи по изпитване, ремонт и поддържане на апаратура, в която има монтирани закрити алфа и бета източници за научноизследователски цели.

17. Работещи по поддръжка на нерадиационни блокове на прибори за технологичен контрол и автоматизация на производството, използващи гамалъчения.

18. Работещи по монтаж, ремонт и демонтаж на радиационните блокове на прибори за технологичен контрол, използващи закрити бета източници с активност до 2 гигабекерела.

II степен буква А

1. Специалисти до директор на рудоуправление с руднична структура за подземен добив на естествени радиоактивни руди и полиметални рудници с радон и радонови разпадни продукти.

2. Работещи по технологично сондиране в рудници за подземно хидрометалургично извличане на естествени радиоактивни разтвори.

3. Спомагателни работещи от рудници за подземно хидрометалургично извличане на естествени радиоактивни разтвори.

4. Работещи по измиването, дезактивацията и съхранението на машини и съоръжения от предприятия за добив, транспорт и преработване на естествени радиоактивни руди и разтвори.

5. Шофьори на бордови коли и автобуси, превозващи работещи с работни дрехи от и до рудниците за добив на естествени радиоактивни руди.

6. Работещи с терапевтични рентгенови уредби.

7. Работещи по изпитване, ремонт, поддържане на уредби за рентгеновилъчи с напрежение до 300 киловолта.

8. Работещи с Мьосбауерови анализатори.

9. Работещи с медицински рентгенови апарати за немедицински цели.

10. Работещи с открити източници в лаборатории ТРЕТИ клас.

11. Работещи с подвижни полеви апарати за рентгенофлуорисцентен анализ на стационарни условия и лаборатории.

II степен група Б

1. Работници и специалисти от работилници, цехове и заводи за ремонт и усъвършенстване на машини и съоръжения, замърсени с естествени радиоактивни руди и разтвори.

2. Работещи по изпиране, сушене, ремонт и съхраняване на работнооблекло, бельо и лични предпазни средства в предприятия за добив и преработка на естествени радиоактивни руди.

3. Работници и специалисти от участъци за подземно проучвателно сондиране.

4. Медицински и помощен персонал от състава на ортопед-травматологични екипи, извършващи оперативна дейност (включително и безкръвни репозиции) под рентгенов контрол, в специализирани здравни заведения за спешна медицинска помощ.

5. Работещи с медицински ускорители на електрони с енергия до 10 мегаелектронволта.

6. Работещи с апарати за рентгеноспектрален анализ и автоматизирани апарати за рентгеноспектрален анализ и автоматизирани апарати за рентгеноструктурен анализ със закрит сноп.

7. Работещи по изпитване, ремонт и поддържане на апаратура, в която имамонтирани закрити източници с гама емисия и активност до 2 гигабекерела.

8. Работещи по изпитване, ремонт и поддържане на апарати, използващи рентгеново лъчение за немедицински цели.

9. Работещи с насипни материали с повишена естествена радиоактивност със средна специфична активност над 10 000 бекерела на кг.

10. Работещи по изпитване, ремонт и поддържане на ускорители на елементарни частици с енергия над 10 мегаелектронволта.

11. Работещи по монтаж, ремонт и демонтаж на радиационни блокове и прибори за технологичен контрол и автоматизация на производството, използващи закрити бета източници с активността над 2 гигабекерела.

12. Работещи със закрити гама източници с активност до 2 гигабекерела.

13. Работещи по товарене, разтоварване и превоз на закрити гамаизточници с активност над 40 гигабекерела.

14. Заварчици, използващи ториеви електроди при заваряване и газовасреда.

15. Работещи по изпитване, ремонт и поддържане на апаратура, в която има монтирани закрити гама източници с активност над 2 гигабекерела.

16. Работещи по монтаж, ремонт и демонтаж на радиационни блокове на прибори за технологичен контрол и автоматизация на производството, използващи закрити гама източници с активност до 11 гигабекерела.

17. Работещи с подвижни (полеви) апарати за рентгенофлуорисцентен анализ в полеви условия.

18. Работещи непосредствено в процедурните помещения и помпени помещения на радонови минерални бани.

19. Работещи по дозиметрия, лъчезащита и радиационна безопасност в надведомствени и ведомствени служби и лаборатории.

20. Работещи по развиване на технологии за работа с рентгенови и гамадефектоскопи и по контролиране спазването им.

21. Работещи по обучението и квалификацията на персонала, обслужващ рентгенови и гама дефектоскопи.

22. Работещи с ускорители на заредени частици с енергия до 10 мегаелектронволта.

23. Работещи с неутронни източници с поток до 10 неутрона в секунда.

24. Персонал, невлизащ в зоната със строг режим и неработещи пряко с източници на йонизиращи лъчения, който по длъжностна характеристика е задължен и извършва дейност, свързана с основното и спомагателното оборудване на атомни електроцентрали.

II степен група В

1. Специалисти от тунели и друго подземно строителство с повишени концентрации на радон и радонови разпадни продукти.

2. Летателни състави от гражданската авиация.

3. Медицински персонал от цеховите здравни служби в обектите за добив и преработка на естествени радиоактивни руди по класически способ.

III степен група А

1. Работници от рудници за подземно хидрометалургично извличане на естествени радиоактивни разтвори.

2. Работници и специалисти от детайлното проучване на находища за естествени радиоактивни руди (канавки и шурфове до 5 м дълбочина).

3. Специалисти до директор на химически заводи за преработка на естествени радиоактивни руди.

4. Работещи в рентген-диагностични екипи на рентгенови отделения (кабинети).

5. Работещи в лаборатории за клинична дозиметрия и метрология на йонизиращите лъчения.

6. Работещи в нуклеарномедицински включително и радиоимунологични диагностични лаборатории.

7. Работещи с апарати за рентгеноструктурен и открит достъп до рентгенови снимки.

8. Работещи в стационарни рентгенови и гама дефектоскопни лаборатории или използващи преносими дефектоскопи в стационарни условия.

9. Работещи със стационарни гамаоблъчватели с активност до 185 терабекерела.

10. Работещи по зареждане и разреждане на гамаоблъчвателни установки с активност до 185 терабекерела.

11. Работещи с открити течни радиоиндикатори в полеви условия.

12. Работещи със закрити гама източници с активност над 2 килобекерела.

13. Работещи с уреди за технологичен контрол, използващи неутронни източници в полеви условия.

14. Работещи по монтаж, ремонт, демонтаж на радиационни блокове и прибори за технологичен контрол и автоматизация на производството, използващи закрити гама източници с активност от 11 гигабекерела до 37 гигабекерела.

15. Служителите от пласментните организации, работещи едновременно по товаренето, разтоварването, разпределението, транспортирането и предаването на радиоактивни вещества от мястото на производството (включително и получаване от чужбина) до местата на използването им.

16. Работещи по монтажа, демонтажа и поддържането на неутрализатори за статично електричество.

III степен група Б

1. Спомагателни работници и хидрометалургичните заводи за преработка на естествени радиоактивни руди.

2. Шофьори на технологичния транспорт на естествени радиоактивни руди, необогатени смоли и радиоактивни разтвори.

3. Подземни работници от тунели и друго подземно строителство сповишени концентрации на радон и радонови разпадни продукти.

4. Надземни работници от подземни рудници за естествени радиоактивни руди и от полиметални рудници с радон и радонови разпадни продукти.

5. Специалисти до началник на рудник (директор на рудоуправление безруднична структура) за подземен добив на естествени радиоактивни руди и от полиметални рудници с радон и радонови разпадни продукти.

6. Работещи с ускорители на заредени частици с енергия над 10мегаелектронволта (включително ремонт и поддържане).

7. Работещи с уреди за телегаматерапия.

8. Работещи в лаборатории и стационари за брахитерапия (терапевтично приложение на закрити и открити радиоактивни вещества).

9. Работещи в лаборатории по елюиране на генератори за краткоживущи радионуклиди в институти.

10. Работещи в рентгенови ангиографски кабинети.

11. Работещи с открити радиоактивни вещества в лаборатории ВТОРИ клас.

12. Работещи с подвижни гамоблъчвателни установки с активност до 37 терабекерела.

13. Работещи с ускорители на заредени частици с енергия над 10мегаелектронволта за немедицински цели.

3

14. Работещи с неутронни източници с поток над 10 неутрона в секунда
или неутронни генератори с поток до 10 неутрона в секунда.

15. Работещи с преносими рентгенови дефектоскопи в цехове или неоткрити строителни заводски площадки.

16. Персонал работещ с гамалинии с активност над 37 гигабекерела.

17. Персонал извършващ зареждане и разреждане на транспортни контейнери с гамаизточници с активност до 37 гигабекерела.

18. Работещи по монтаж, ремонт и демонтаж на радиационните блокове на уреди за технологичен контрол и автоматизация на производството използващи гама радиоактивни източници с активност над 37 гигабекерела.

19. Работещи със стационарни гамоблъчватели с активност над 185 терабекерела.

20. Персонал, чието работно място е извън зоната на строг режим, но работи с източници на йонизиращи лъчения, радиоактивни лъчения, радиоактивни материали и отпадъци.

21. Работещи в лаборатории и стационари за терапевтично приложение на закрити и открити радиоактивни вещества.

22. Работещи по монтажа, ремонта, поддържането и презареждането на медицински гамоблъчвателни уреди.

23. Инспекторите от държавния санитарен контрол по ядрена и радиационна безопасност, извършващи непосредствен контрол на ядрени съоръжения и други обекти, използващи източници на йонизиращи лъчения.

24. Медицински персонал от здравните служби на АЕЦ.

III степен буква В

1. Специалисти до началник участък включително от подземни рудници за естествени радиоактивни руди и от полиметални рудници с радон и радонови разпадни продукти.

2. Работници до началник цех от основното производство на химическите заводи за преработка на естествени радиоактивни руди.

3. Лаборанти и специалисти за анализ на готова продукция и радиоактивни разтвори в хидрометалургичните заводи за преработване на естествена радиоактивна руда.

4. Работници и специалисти от опитни участъци, специализирани лаборатории и звена, работещи с естествени радиоактивни руди, продукти на преработването им и радиоактивни разтвори в открит вид.

5. Персонал извършващ неутронен и гама каротаж при геологопроучвателни, работи.

8

6. Работещи с неутронни генератори с поток от неутрони над 10 неутрона в секунда.

7. Работещи с подвижни гама установки с активност над 37 терабекерела.

8. Персонала, пряко зает с преработка, съхранение и погребване на радиоактивни отпадъци в Централната служба за радиоактивни отпадъци.

9. Работещи с открити източници на йонизиращи лъчения в радиоизотопни лаборатории ПЪРВИ клас.

10. Работещи пряко по провеждането на експерименти на каналите на изследователски реактори.

11. Персонала, извършващ разреждане и зареждане на гама дефектоскопи и транспортни контейнери с гама източници на 37 гигабекерела.

12. Оперативен и ремонтен персонал, инженерно-технически работници и ръководен персонал, на които работното място е извън зоната на строг режим, но съгласно длъжностната характеристика е задължен да извършва работа по организацията, експлоатацията и ремонта, косвено свързани с основното и спомагателно оборудване на реакторните установки.

13. Персонал, пряко зает с преработката, съхранението и погребването на радиоактивни отпадъци в атомни електроцентрали.

14. Ремонтен и оперативен персонал, инженерно-технически работници, ръководен персонал, на които работното място е извън зоната на строг режим, но съгласно длъжностната му характеристика е задължен и извършва работа по експлоатация, ремонт, контрол на основното и спомагателно оборудване на I контур на атомна електроцентрала.

IV степен буква А

1. Работещи по производство на радиоизотопи с ядрени реактори и ускорители на частици.

2. Работещи с преносими гама дефектоскопи в цехове, строителни и заводски площадки при условия изключващи използването на стационарна и полустационарна защита.

3. Шофьори, транспортиращи готова и полуготова продукция (уранов концентрат).

4. Работници от товаро-разтоварните бази за естествени радиоактивни руди.

5. Работници и специалисти от цехове за обработка на проби от естествени радиоактивни руди.

6. Работещи в лаборатории и стационари за терапевтично приложение на закрити и открити радиоактивни източници в институтски болници.

7. Работещи с медицински ускорители на заредени частици с енергия над 10 мегаелектронволта, включително ремонт и поддържане.

IV степен буква Б

1. Спомагателни работници от подземни рудници за естествени радиоактивни руди и от полиметални рудници с радон и радонови разпадни продукти.

2. Персонал с постоянно работно място в зоната на строг режим.

IV степен буква В

1. Работници по екстракцията, сушенето, пробването и опаковането на готов продукт от хидрометалургичните заводи за преработването на естествени радиоактивни руди.

2. Забойни работници от подземни рудници за естествени радиоактивни руди от полиметални рудници с радон и радонови разпадни продукти.

3. Ремонтен персонал в зоната на строг режим, който извършва основни и текущи ремонтни дейности по реактора I контур спомагателни системи.

ПРОИЗВОДСТВЕН РИСК

0 степен

Работи и дейности, несвързани с производствен риск.

1 степен

ГРУПА А

Плавателни състави на речни и морски съдове, обслужващи крайбрежната ивица, включително плаващи технически средства.

Влаков персонал - началник влак, кондуктори, спирачи, обслужващи спални, пощенски вагони и вагон-ресторанти.

Работници по ремонта на жп линии, маневристи, стрелочници и ревизорвагони на жп гари със средна интензивност.

Работа, свързана с механично обработване на дървен материал и на плоскостъкла.

Работници, заето с отглеждане на едър рогат добитък, овни, нерези и коне.

Работещи с опитни незаразени животни във вивариуми и опитни лаборатории.

Членове на бригади, обслужващи многокофове, роторни и верижни багери и насапообразователи в открити рудници.

Работи, свързани с опасност от изгаряне с гореща вода над 80 °С и прегрята пара.

ГРУПА Б

Водачи на моторни превозни средства, тролейбуси и трамваи.

Работници, заети непосредствено в поддържането и ремонта на съобщителна мрежа.

Работници (експлоатационен и ремонтен персонал), обслужващи контактни мрежи, електроразпределителни устройства и електропреносни въздушни и кабелни мрежи, токоизправителни станции.

Работници на сондажна апаратура при търсене, проучване и добив на нефти газ, при наличие на сероводород, метан, въглероден окис и други.

Работещи в производства, при които в следствие на аварийни ситуации евъзможно изтичане на силно агресивни и силно токсични вещества.

Машинисти и помощниците им от маневрени локомотиви, локални пътнически и товарни влакове, влекачи и дрезини.

Работници по ремонта на жп линии в участъци с висока интензивност.

Работници по поддържане и ремонт на републиканската пътна мрежа.

Работещи на фасадни люлки.

2 степен

ГРУПА А

Работещи в бензиностанции, в петролни бази, при съхраняването и превозването на пропан-бутан и петролните продукти: нафта, горива - дизелови масла (авиационни, моторни, хидравлични, турбинни, машинни, хладилни, трансформаторни, отработени), мазут, смазки (защитни, уплътнителни), суров нефт, гудрон, парафин, цезерин, битуми, ацетон - цианхидрин, пирозол (фракция С10), тежка пиролизна смола и безир (неразфасован в малограмажни опаковки).

Участващи в превоза на взривоопасни товари: барут, динамит, амонит б суспензии - всички видове, амониево-селитрени взривни вещества, грантоли, междинни детонатори, детониращи шнулове и капсули закъснителни за детониращи шнулове, огнепроводни шнулове и всички останали взривни вещества и средства за взривяване; товарите посочени в първи клас на Европейската спогодба за международен превоз на опасни стоки по шосе и Правилника за международен железопътен превоз на опасни стоки; бензин, нитроцелулоза, терпентин, крезол, толуол, ксилол, аризол, етилацетат, бутилацетат, моностирол, хлор, керосин, етилова течност, бутилен, етан, етилов окис, пропан бутан и амоняк.

Работещи в помещения клас В-16, VIГ и В-IIА.

Водачи на моторни превозни средства и тролейбуси - съчленени или сремаркета, водачи на коли за бърза и неотложна медицинска помощ.

Работещи при изграждането на комини, охладителни и водовземни кули, антени, мачти и други подобни съоръжения, както и при поддържането на радио- и телевизионни мачти с височина над 40 метра.

Работа с пестициди и силно отровни вещества за растителна защита и обеззаразяване.

Работещи в аптечни заведения за туберкулозни, инфекциозни, кожни, онко, психоболни.

ГРУПА Б

Работници, заети в обслужването и отглеждането на хищни животни и птици, бици и жребци (за разплод и езда) отровни влечуги, и други подобни. Заети при вземането на семенна течност от жребци и бици за разплод.

Работещи в производства и дейности, свързани с получаването, обработването или употребата на взривоопасни или пожароопасни вещества, течности или горими газове, които съгласно противопожарните строително-технически норми са определени в категория "А" работещи в помещения от клас В-1, В-1А и В-2.

Работещи с биологично активни материали, създаващи опасност от възникване на инфекции при обслужване на инфекциозно болни при стационарни условия.

Работещи постоянно с: микробиологични, бактериологични, вирусологични, имунологични, микологични, серологични, епизоологични, протозоологични, хелминтологични (паразитологични и биохимични) материали.

Работа с опитни животни, заразени с инфекциозен материал и БОВ. Работа с трупен материал. Поддържаща апаратура и други инсталации в помещения, в които се работи с посочените материали.

Работещи в онкологични и фтизиатрични заведения, отделения и кабинети; акушер-гинеколози и среден медицински персонал в родилни и гинекологични отделения; клинични лаборанти; работещи в лаборатории и центрове за

трансфузионна хематология; работещи в звена за хемодиализа; работещи в психиатрични здравни заведения и в домове и отделения за идиотия, дементни и тежко

болни стари хора; работещи в кабинети и отделения с инфекциозни дерматози илуетично болни; работещи в операционни отделения (зали), стоматолози.

Работи, свързани с опасност от изгаряния с разкален или течен метал,шлак, стъкло и други.

Работа в специални работни помещения (чисти стаи), съгласно стандарт наСИВ 3785-82. "Помещения чисти и чисти работни места с контролируема обезпрашена среда. Термини и определения. Класификация по степени на чистота."

Работещи постоянно с доказани химични канцерогени за хора от I група по класификацията на Международната агенция за изучаване на рака (МАИР) към СЗО, а именно: афлатоксини; 4-аминобиофенил; аналгетични смеси, съдържащи фенацетин, арсен и арсенови съединения, азбест, азотиоприн; бензол; бензидин; № №- Бис (2-хлоретил) - 2 нефтиламин (хлорнафазин); Бис (хлорметил) етер и технически хлорметил етер; 1,4-Бутандиол диметансулфонат (милеран); винилхлорид; диетилстилбестрол: ерионит, естрогени, нестероидно; стереоидни естрогени; ипритен газ (серен изприт); каменовъглени катрани; каменовъглени смоли; мелфалан; 8-метоксипсорален (метоксален) с

УВ-облъчване; 2-нефтиламин; нефтошистни масла; никел и никелови съединения; сажди, талк със съдържание на азбестови влакна; треосулфан; хлорамбуцил; 1-(2-хлоретил)-3-(4-метилциклохексил)-1-нитрозоурея; шествалентни хромови съединения; циклофосфамид.

Работници в аварийно-възстановителни бригади, които поддържат обектите и съоръженията от единната енергийна система.

Локомотивни машинисти и помощниците им на магистрални локомотиви(товарни, пътнически и бързи влакове), маневристи, стрелочници и ревизор вагони в гари с висока интензивност.

Работници, извършващи профилактика и ремонт на ел. уредби и съоръжения до 1000 V без изключение на напрежението.

Подземни работници по поддържането и ремонта на жп и пътни тунели.

Водачи на ПМС, тролейбуси и трамваи от градския транспорт и водачи наколи за бърза и неотложна медицинска помощ в градове с много висока интензивност на движение.

3 степен

ГРУПА А

Работещи в контакт с биологично активни вещества, създаващи опасност от възникване на особено опасни инфекции.

Работници, извършващи профилактика и ремонт на електрически уреди и съоръжения над 1000 V без изключване на напрежението.

Ръководни кадри и специалисти от предприятията и комбинатите (безежедневно заетите под земята), длъжностните задължения, на които изискват работа в подземни минни изработки най-малко 8 работни дни. (При работа повече от 12 дни оценката е до 180 точки). Производство на взривни вещества, Производство, ремонт и унищожаване на бойни припаси.

ГРУПА Б

Подземни работници от негазови рудници и всички останали подземни работници, невключени в 4-та степен.

Плавателен състав в морския и океански флот - задгранично плаване(риболовен, търговски, научноизследователски и други).

Работа под водата при дълбочина до 20 м.

4 степен
ГРУПА А

Подземни работници в рудници опасни по ГАЗ-МЕТАН, взриваемост на прах, разработване на пластове склонни към самозапалване, внезапни изхвърляния на въглища и газ.

Работещи под вода при дълбочина над 20 до 60 м.

ГРУПА Б

Летателни състави, стюарди, стюардеси.

Подземни работници в рудници при едновременно действие на два или повече от опасните фактори: газ-метан, взриваемост на прах, разработване на пластове склонни към самозапалване, внезапни изхвърляния на въглища и газ.

Работещи под вода при дълбочина над 60 м.

Забележка: Оценките за риск се сумират, когато при работа под земя, навода, във взривоопасна среда и при транспорт се извършват и други видове работи, включени в скалата за производствен риск.

Приложение № 3
МИКРОКЛИМАТ В ПОДЗЕМНИТЕ РУДНИЦИ

Ц

Температура на работното място | Относителна влажност | Скорост на постъпващата в работното място вентилационна струя м/сек |
вместващите влажност

0,25 | 0,30 | 0,40 | 0,50 | 0,60 | 0,70 | 0,80 | 0,90 | 1,00 | 1,50 | 2,00 |
място | въздуха

повърхности | % | Максимално допустима температура на въздуха по сухия термометър, °C

°

1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 |

до 35 | 100 | 21,5 | 22,7 | 24,6 | 25,2 | 26,2 | 26,8 | 27,3 | 27,6 | 28,0 | 29,4 | 30,0 |

90 | 22,3 | 23,7 | 25,7 | 26,5 | 27,4 | 28,2 | 28,6 | 29,0 | 29,4 | 30,8 | 31,5 |

80 | 23,1 | 24,7 | 27,0 | 27,9 | 28,8 | 29,7 | 30,2 | 30,5 | 31,0 | 32,0 | 32,0 |

70 | 24,2 | 26,0 | 28,5 | 29,5 | 30,5 | 31,5 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 |

60 | 25,7 | 27,7 | 30,3 | 31,5 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 |

50 | 27,5 | 29,6 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 |

от 36 до 40 | 100 | 19,3 | 20,6 | 22,5 | 23,7 | 24,6 | 25,4 | 26,0 | 26,3 | 26,8 | 28,3 | 29,1 |

90 | 19,8 | 21,3 | 23,7 | 24,7 | 25,7 | 26,6 | 27,2 | 27,6 | 28,1 | 29,8 | 30,7 |

80 | 20,5 | 22,2 | 24,7 | 25,8 | 27,0 | 28,0 | 28,6 | 29,2 | 29,6 | 31,5 | 32,0 |

70 | 21,4 | 23,2 | 26,0 | 27,3 | 28,5 | 29,6 | 30,3 | 30,8 | 31,3 | 32,0 | 32,0 |

60 | 22,5 | 24,5 | 27,5 | 29,0 | 30,4 | 31,7 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 |

50 | 23,9 | 26,0 | 29,5 | 31,3 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 | 32,0 |

от 41 до 50	100	14,9	16,5	19,3	20,6	21,8	22,8	23,5	24,0	24,7	26,6	27,7
	90	15,2	17,0	19,8	21,2	22,7	23,8	24,5	25,1	25,8	27,8	29,0
	80	15,5	17,4	20,5	22,2	23,7	24,8	25,7	26,3	27,1	28,3	29,7
	70	15,8	18,0	21,3	23,1	24,8	26,2	27,0	27,8	28,6	31,2	32,0
	60	16,2	18,7	22,3	24,4	26,3	27,8	28,8	29,5	30,5	32,0	32,0
от 51 до 60	100	10,5	12,2	15,4	17,3	18,8	20,0	20,8	21,7	22,4	24,7	26,0
	90	10,5	12,3	15,8	17,7	19,3	20,6	21,7	22,5	23,2	25,8	27,2
	80	10,5	12,3	16,1	18,2	20,0	21,5	22,5	23,4	24,3	27,0	28,7
	70	10,5	12,5	16,6	19,0	20,9	22,4	23,6	24,6	25,5	28,6	30,5
	60	10,5	12,6	17,2	19,8	21,9	23,7	25,0	26,0	27,0	30,5	32,0
	50	10,5	12,6	17,6	20,9	23,2	25,2	26,8	28,0	29,2	32,0	32,0

±

**Приложение № 4
КАРТА ЗА ОЦЕНКА НА УСЛОВИЯТА НА ТРУД
НА РАБОТНОТО МЯСТО**

ФИРМА №
 ЦЕХ (ПРОИЗВОДСТВО)
 РАБОТНО МЯСТО (ВИД РАБОТА) БРОЙ НА РАБОТНИЦИТЕ

±

±

Показатели на условията	Стойност на	Степен	Оценка
на труд	показателя		

±

±

1. Микроклимат
 - а) температура, градуса С
 - б) топлинно излъчване w/мк
2. Токсични вещества мг/куб. м

.....

.....

.....
3. Прах мг/куб. м

.....

.....
4. Шум дб(А)
5. Вибрации
 - общи
 - локални
6. Осветление
7. Физическо натоварване
 - динамично
 - статично
8. Електромагнитни полета
9. Йонизиращи лъчения
10. Производствен риск

Комплексна оценка
Стойност на една точка от комплексната оценка, определена при договарянето на работната заплата: лв. (. . . . % от МРЗ)
Размер на допълнителното трудово възнаграждение лева.

ОЦЕНКА

на елементите на условията на труд

Елементите, по които се извършва оценката на условията на труд, съгласно наредбата, в по-голямата си част включват по няколко компонента със специфика при проявлението им и регламентирани принципи при тяхното отчитане.

Реалното и точно оценяване на условията на труд и определяне на комплексната оценка отговаряща на конкретните условия изисква специалистите, които извършват тази оценка да познават и стриктно да прилагат специфичните изисквания, свързани с всеки един от наблюдаваните елементи.

При извършване на оценката на условията на труд следва да се имат предвид следните особености:

I. МИКРОКЛИМАТ

Микроклиматът като елемент, участващ в оценката на условията на труд, включва следните съставки: температура, влажност, движение на въздуха и топлинна (инфрачервена) радиация.

Нормите и изискванията към производствения микроклимат са регламентирани в БДС 14776 - 87 "ОТ Сгради производствени. Норми за температура, относителна влажност и скорост на движение на въздуха в сградите". Стандартът се отнася за работни места и работни зони в предприятията от всички отрасли на промишлеността, материалното производство и обслужващата сфера и установява

общите санитарно-хигиенни изисквания към отделните компоненти на микроклимата.

Оценяването на елемента "микроклимат" по настоящата Наредба става при отчитане само на температурата на въздуха и топлинната инфрачервена радиация. Скоростта на движение на въздуха и относителната му влажност не се вземат предвид при оценката.

При извършване оценката на условията на труд по елемента "микроклимат" следва да се спазват следните изисквания.

1. При работа в производствени помещения, цехове и сгради.

Оценката на елемента става само в случаите, когато в работното помещение има източник на явна топлина, свързан със съответната производствена технология и следствие на неговото действие са налице системни отклонения от нормите за температура.

Източници на явна топлина са: производствени съоръжения (всякакви видове пещи, сушилни агрегати, нагревни котли, фурни и други), нагрети материали (разтопен и разкален метал, нагрети материали и детайли), инсталации пренасящи нагрят флуид и други източници които дават отражение на температурата на помещението. Като източник на топлина, даващ основание за степенуване по отношение на елемента микроклимат не могат да бъдат приемани инсталациите и монтираните отоплителни тела за осигуряване нормите за

температура в работните помещения като: печки, радиатори, калорифери и други.

За помещенията, в които се отчита елемента, неговата степен се определя на основата на измерванията на температурата на въздуха (в зависимост от сезона на годината), като се вземе предвид и категорията на изпълняваната работа. Степента се

определя съгласно скалата за оценяване на микроклимата по Приложение № 2 от наредбата за оценяване на условията на труд.

Категорията на изпълняваната работа във връзка с оценката на елемента "микроклимат" се определя в зависимост от тежестта на работата на основата на общият енергоразход на организма.

Леко физическо натоварване има при работа, която се извършва в седналоположение, изправено положение на тялото или в движение и която не изисква системно физическо напрежение или повдигане и пренасяне на тежести - енергозагуба до 3 ккал/мин. Примери: професиите в шивашкото производство, точното приборостроене, електрониката, търговски работници, оператори на автоматизирани агрегати и линии, работещи в съобщенията (телефонисти, телеписти), машинописци, пълначи на ампули в галеновото производство и други.

Средно-тежкото физическо натоварване включва видовете дейности, при които разходът на енергия е от 3 до 5 ккал/мин. Такава е работата, свързана с

постоянно ходене, пренасяне на неголеми тежести до 10 кг и дейности, които се извършват непрекъснато в стоящо положение. В тази категория спадат основните професии в предачното и тъкачното производство, работите по студената обработка на метали, монтаж на леки машини, заваръчни и бояджийски дейности, механична обработка на дървен материал (без обработка на трупи) и други подобни.

Тежкото физическо натоварване включва работа със системно физическото натоварване, с постоянно придвижване и пренасяне на значителни (повече от 10 кг) тежести, при които енергозагубата е повече от 5 ккал/мин. Такива са основните професии в доменното, мартеновото, леярното, ковашкото и валцовото производство, дейностите по пренасянето (текелажните работи), котлярски работи, монтажните работи в корабостроенето, монтаж на големи машини и агрегати, ръчни ковашки работи и други подобни.

В зависимост от годишните сезони нормите за температура са определени за студен и топъл период, и топъл период. Студеният период на годината е този период, при който средноденонощната температура на външния въздух е по-ниска от + 10 °С. Топлият период на годината е този, при който средноденонощните температури на външния въздух надвишават +10 °С.

В случаите, когато при оценяването по отношение на температурата, оценката за различните периоди - студен и топъл, са от различни степени,

общата оценка за микроклимата е средно аритметична величина от степента на двата периода. Когато получената величина не е цяло число, закръгляването се извършва към степента с по-неблагоприятни характеристики.

Когато на работни места с източник на явна топлина е констатирано едновременно действие на двата наблюдавани компонента на микроклимата - температурата на въздуха и топлинното излъчване, оценката става по следния начин:

- определя се степента на компонента "температура на въздуха" (съгласно Приложение № 2).

- определя се и степента на компонента "топлинно излъчване".

На основата на определените степени на двата компонента, съгласно Приложение № 1, се присъждат съответните бални оценки по елемента "микроклимат". Общата оценка по елемента "микроклимат" е сбора от балните оценки по компонентите "температура" и "топлинно излъчване".

Пример: цех "Термичен". Работно място: индукционна пещ. Данни от измерванията: температура на въздуха: топъл период 33 - 34 °С, студен и преходен период 20 °С, енергоразход при реализиране на работата 5,5 ккал/мин., интензитет на топлинно облъчване 540 Вт/м².

Оценка на компонента "температура на въздуха"

студен и преходен период - I степен

топъл период - IV степен

Средноаритметичната стойност на степените от двата периода е 2,5. Определена степен - III. Съответстваща бална оценка - 82 т.

Оценка по компонента "топлинно облъчване" - II степен.

Бална оценка - 32 точки.

Общата оценка на елемента "микроклимат" на това работно място е $82 + 32 = 114$ точки.

Микроклиматът в работните помещения се отчита и в случаите, когато прилаганата технология изисква поддържането на ниски температури. И при този случай при определянето на степента по Приложение № 2 следва да се има предвид характера на извършваната работа.

Независимо, че оценката на микроклиматът съгласно Наредбата става при оценяване само на температурата на въздуха и топлинното излъчване, като изключение е дадена възможност в случаите, когато технологично изискване е поддържането на влажност на въздуха различна (по-висока или по-ниска) от границите, указани в Приложение № 2 при спазени норми за температура, микроклиматът да се оценява по първа степен.

Работни помещения, в които няма производствени източници на топлина, се оценяват в нулева степен, независимо от колебанията на температурата в тях през зимния и летния период под въздействието на атмосферните условия.

Такива работни помещения са: магазини, канцеларии, складове, ремонтни работилници, цехове за студена обработка на метали, лаборатории и други.

2. Работа на открито

Оценката на работните места и видовете дейности, извършвани на открито диференцирана в зависимост от продължителността на работа в рамките на годината. При целогодишната работа на открито; оценката за микроклимат е 32 точки. В случаите, когато на открито се работи и нецелогодишно - без зимните месеци, но не по-малко от 8 месеца, оценката е 13 точки. Балните оценки за работа на открито могат да бъдат използвани при оценяването на работните места при открития добив на полезни изкопаеми, горското стопанство, селското стопанство, строителството, поддържането на електропреносната мрежа, железопътната и шосейната мрежа, работните места от въжените линии и други.

Оценка на микроклимата за работещите на открито не се прави, ако продължителността на работа през годината е по-малка от 8 месеца. В случаите, когато продължителността на работа на открито е по-малка от 8 месеца, работните места и видовете работи се отнасят в нулева степен.

Като работещи на открито следва да бъдат оценявани и работници на работни места или заети с видове дейности осъществявани в навеси и други подобни помещения.

Работните места на водачите на тежко товарни моторни превозни средства, подемотранспортна, строителна и селскостопанска техника, които обслужват строителни, миннодобивни, геоложки, селскостопански, горски и други промишлени

обекти, когато липсват технически възможности за отопление на кабините за управление на тези средства, се отнасят към работещите целогодишно на открито и се оценяват с 32 точки.

В редица производства и предприятия се осъществяват дейности и сеработи в много големи по размери цехове (халета за ремонт на големогабаритни транспортни средства, цехове в промишлеността за строителни материали, естакади и други), където отоплението през студените зимни периоди със съществуващите технически средства е невъзможно. В тези случаи се използва оценката за работа нецелогодишно на открито - 13 точки. Тези работни помещения (цехове и други) се определят ежегодно от ръководството на съответната фирма или друга организация.

Предоставянето на определените за защита от микроклиматичните факторилични защитни средства и специални работни облекла, както и оборудването на помещения за затопляне и периодична почивка е задължително и не е основание за намаляване на оценките.

Определените бални оценки за работа на открито - 32 и 13 точки не могат да участвуват при определяне на комплексната оценка като средно претеглена величина, съгласно чл. 16 от наредбата. Ако това бъде направено се нарушава

изискването за минималната продължителност за работа на открито - целогодишно или 8 месеца.

3. Подземни минни изработки

Микроклиматът в подземните минни изработки (рудници) се определя наосновата на утвърдените специфични норми, включени в Приложение № 3 към наредбата. И в подземните минни изработки степента на микроклимата се определя в зависимост от превишаването на лимитираната температура на работното място в зависимост от температурата на вместващите скали, относителната влажност на въздуха и определената скорост на постъпващата на работното място вентилационна струя. При превишаване на така нормираните стойности на температурата до 1 \diamond С се определя "първа" степен; при превишаване от 1,1 до 2 \diamond С - "втора степен; от 2,1 до 3 \diamond С - "трета" степен и при превишаване на температурата над 3 \diamond С - "четвърта" степен. Ако температурата на работното място е по-висока от 34 \diamond С се определя 4 степен, независимо от величината на превишаване на определената норма.

Нормите за микроклимат в подземните минни изработки, съгласно Приложение № 3 не могат да бъдат използвани и прилагани при степенуването на микроклимата в пещери, подземни ВЕЦ, язовирни стени, колектори, жп и пътни тунели, канализационни и други подземни комуникации.

II. ТОКСИЧНИ ВЕЩЕСТВА

Наредбата за комплексно оценяване на условията на труд обхваща около 450 органични, неорганични вещества и смеси с еднопосочно и независимо действие, които имат утвърдени пределно допустими концентрации (ПДК), групирани в две групи - А и Б, в зависимост от тяхното въздействие - А-вещества с по-слабо изразено токсично въздействие и Б-вещества с по-силно изразено токсично въздействие върху организма на работещия. Нормите са стандартизирани (БДС 16608 - 87 "Вещества вредни. Пределно допустими концентрации във въздуха на работната среда"), те са базисни, общовалидни и не подлежат на доуточняване и промяна от фирмите или другите организации.

При оценка на токсичните вещества значение има броят на отделящите се работните помещения вредности и характера на тяхното въздействие върху човека.

Когато във въздушната среда се отделя повече от едно вредно вещество независимо въздействие, степента съответствува на най-високата степен на кое да е от токсичните вещества. Например: в производствените условия са измерени концентрации на: арсен (Б № 29, т. 2 на Приложение № 2) 0,72 мг/куб. м, т. е. II степен; мед (А № 220) - 9,2 мг/куб. м, т. е. III степен; олово (Б № 278) - 0,01 мг/куб. м, т. е. 0 степен.

В този случай степента на елемента "токсични вещества ще съответствува на степента на медта - III степен. Тя е най-висока в сравнение с тази на останалите токсични вещества, които се отделят във въздуха на работната среда.

При едновременно отделяне във въздуха на няколко вредни вещества седнопосочно действие, кумулиращият ефект се отчита чрез формулата (съгласно чл. 8 от Наредбата)

$$\frac{C_1}{ПДК_1} + \frac{C_2}{ПДК_2} + \dots + \frac{C_n}{ПДК_n} = K$$

където C - измерена концентрация на веществото във въздушната среда;

$ПДК$ - пределно допустима концентрация на веществото

Оценката зависи от величината на коефициента K , изразяващ сумата на отношението C към $ПДК$.

В този случай е създаден механизъм за оценка на елемента токсични вещества при едностранно действие, даже когато те са в концентрации под $ПДК$ (0 степен).

Работното място в зависимост от величината на K , определена по посочената формула, се отнася към съответната степен по следната скала:

- до 1 - нулева степен;
- от 1,1 до 5 - първа степен;
- от 5,1 до 10 - втора степен;
- от 10,1 до 20 - трета степен;
- над 20 - четвърта степен

Пример: Във въздушната среда са измерени концентрации на следните токсични вещества с едностранно действие:

Въглероден окис - Б (№ 84) - 80 мг/куб. м при $ПДК$ 20 мг/куб. м (I степен)

Азотни окиси - Б (№ 6) - 50 мг/куб. м при $ПДК$ 10 мг/куб. м (I степен)

Оценката на работното място се определи като се приложи посочената по-горе формула, а именно:

$$\frac{80}{20} + \frac{50}{10} = 4 + 5 = 9$$

$K = 9$, при сравнение със скалата, работното място ще бъде отнесено към II степен, т. е. 42 точки.

Посоченият пример се отнася за случаите, когато изследваните вещества с едностранно действие са в една и съща група - А или Б.

Когато в работната среда се установяват вещества с едностранно действие, но в различни групи, тогава при оценката се вземат точките на група Б, т. е. на веществото с по-изразен токсичен ефект.

Например: бензинът, толуолът и ксилолът са с еднопосочно действие, но бензинът е в група Б, а толуолът и ксилолът - в група А. Измерени са във въздуха на работната среда следните концентрации:

- бензин - 600 мг/куб. м (ПДК - 300 мг/куб. м);
- толуол - 200 мг/куб. м (ПДК - 50 мг/куб. м);
- ксилол - 250 мг/куб. м (ПДК - 50 мг/куб. м)

Като се приложи формулата:

$$\frac{600}{300} + \frac{200}{50} + \frac{250}{50} = 2 + 4 + 5 = 11$$

$K = 11$, то работното място ще бъде отнесено към III степен и ще бъдат определени 82 точки.

В случаите, когато има затруднения по определянето на еднопосочността на действието на различните вещества е необходимо да бъде направена консултация със съответната хигиенно-епидемиологичната инспекция (ХЕИ).

При едновременното отделяне във въздуха на работната среда на няколко вещества с еднопосочно действие и вещество с независимо действие, се постъпва по следния начин:

- за веществата с еднопосочно действие се прилага формулата и се определя тяхната обобщена оценка;
- сравняват се резултативната оценка на веществата с еднопосочнодействие с оценката на веществото с независимо действие;
- оценката на елемента токсично вещество, съответствува на по-високата оценка, получена при сравнението.

Когато се работи с вещества, за които няма установенасанитарно-хигиенна норма, съответната ХЕИ дава указания за оценяването. Ако хигиенната инспекция няма необходимата готовност за становище по поставения въпрос, той се отнася към Министерството на здравеопазването, което утвърждава временни хигиенни норми.

Трябва да се отбележи, че временни пределно допустими концентрации сеопределят за вещества, които не са посочени в БДС, но са разрешени за употреба в народното стопанство. Все още обаче в много производства се работи с вещества, за които нямат такова разрешение. В тези случаи са дадени указания на ХЕИ да спират тези вещества от употреба. Санитарно разрешение за работа с такива вещества се получава по установения ред (Наредба 5190 на МНЗСГ от 1966 г). При искане на разрешения в Министерството на

здравеопазването се представят следните документи и данни:

- наименование на препарата или материала (да се укажат синонимите);
- състав на веществото (препарата) - химична формула на активното вещество и примесите (ако не са известни, да се даде ориентировъчно химическия състав);
- физични и химични свойства - молекулно тегло, агрегатно състояние, разтворимост, летливост, парен натиск и устойчивост при конкретните условия на употребата;
- предназначение и начин на употреба;
- указания за санитарно-технически и медико-профилактични мероприятия;
- мостри от веществото;
- остра и хронична токсичност и кумулативни свойства;

- известни данни за вредно въздействие върху хората и указания за първапомощ и лечение;

- санитарни законоположения относно веществото в други страни.

За веществата, които не фигурират в Приложение № 2, и за които няма разрешение от ХЕИ, не се прави оценка на елемента токсични вещества.

III. ПРАХ

За определяне на праха като фактор на работната среда у нас е стандартизиран и узаконен тегловния метод, който дава възможност да се

прецени количеството (масата на праха) в 1 куб. м въздух - БДС 2280 - 71. Той предвижда двустепенно измерване на праха, което позволява да се определи не само количеството на общия прах, но и на фината фракция. Измерването и оценката на фината фракция на праховите аерозоли имат извънредно важно значение за хигиенната практика, тъй като именно тя достига до белодробните алвеоли, притежава много по изразени патогенни свойства и фактически определя степента на професионалния риск, който се формира във всеки конкретен случай.

Ето защо, регламентираните у нас норми определят допустимите количествана праха както за фината фракция, така и за общия прах. Нормирането на праха до голяма степен се определя от съдържанието на силициев двуокис и на азбест в него.

В Приложение № 2 на Наредбата за комплексна оценка на условията на труда са обхванати 70 вида прах, обособени в две групи, в зависимост от тяхното биологично действие (агресивност): А - нетоксични нефиброгенни (със слабо биологично действие) и Б - нетоксични със съдържание на азбестови влакна или други канцерогенни съставки и нетоксични фиброгенни - прахове, съдържащи кристален свободен силициев двуокис над 2%.

В степен "нулева" на Приложение № 2 са посочени допустимите хигиенни норми за различните видове прах, съгласно БДС 16608 - 87 "Вещества вредни.

Пределно допустими концентрации във въздуха на работната среда".

За изчисляване на хигиенната норма на финия прах, позиция № 2 "Азбестовпрах смесен, със съдържание на азбест във финия прах над 10% SiO₂,

2несъдържащ токсични и други фиброгенни примеси", в графа № 4 е посочена

01 x 100

формулата $\frac{0,1 \times 100}{20} = 0,5$ т. е. хигиенната норма за финия прах е променлива

(в процент) величина в зависимост от процентното съдържание на азбеста. Например, ако съдържанието на азбеста във финия прах е 20%, тогава нормата за него ще се изчисли както следва:

$0,1 \times 100 = 10$

$\frac{10}{20} = 0,5$ мг/куб. м

20

По същия начин се изчисляват хигиенните норми за финия прах в т. 9 "Въглищен прах смесен със съдържание на свободен кристален силициев двуокис във финия прах (Z) над 2%" и в т. 33. "Прах смесен със съдържание на свободен силициев двуокис във фината фракция (Z) над 2%".

При оценката на запрашеността на работните места трябва да се имат предвид следните особености:

А. Когато в работната среда има повече от един вид прах от различни групи (А, Б), степента съответствува на най-високата степен на който и да е. В случаите, когато

оценката на праховете е от една степен, но с различни бални оценки, се приема балната оценка с по-висока степен.

Б. Когато в работната среда има повече от един вид прах от една и съща група (А или Б), се прилага формулата за еднопосочно действие, посочена в предишната точка за елемента "токсични вещества".

Работното място в зависимост от величината на К се отнася към съответната степен по скалата, посочена в чл. 9 от наредбата, а именно:

ако К има стойност: от 1,1 до 3,0 - първа степен;
от 3,1 до 10,0 - втора степен;
от 10,1 до 20,0 - трета степен;
над 20 - четвърта степен

Пример: В работната среда са измерени прахове от една група както следва: варовик - концентрация 32 мг/куб. м (ПДК - 8 мг/куб. м), каолин - концентрация 18 мг/куб. м (ПДК - 6 мг/куб. м), гипс - концентрация 70 мг/куб. м (ПДК - 10 мг/куб. м). Прилага се формулата:

$$\frac{32}{8} + \frac{18}{6} + \frac{70}{10} = 4 + 3 + 7 = 14$$

В този случай се определя III степен с бална оценка 60 точки.

В. В случаите, когато прахът е съставен от токсични вещества, оценката се извършва по скалата за елемент "токсични вещества" от Приложение № 2.

Г. Когато няма установена норма за регистриран вид прах се постъпва по посочената процедура за токсични вещества.

IV. ШУМ

Нормите за шум са регламентирани с БДС 14478-82 "Шум. Допустими нива на работните места. Общи изисквания за провеждането на измерванията". В него са посочени допустими стойности на производствения шум както нивата на звука в ДБ(А), така и на нивата на звуковото налягане в херци. Нормите са диференцирани в зависимост от спецификата на трудовата дейност, с оглед да се осигурят оптимални условия за нейното точно и качествено изпълнение и гарантиране на висока производителност на труда.

При комплексната оценка на условията на труда за норма е приетата величината 85 ДБ(А). Това значи, че независимо каква е хигиенната норма за дадено помещение, елемента шум ще се оценява само когато нивото надвишава 85 ДБ(А).

Когато шумът в работните места е непостоянен (импулсивен), оценката се извършва по еквивалентното му ниво, съгласно БДС.

При определяне на балните оценки по този елемент могат да бъдат ползувани публикуваните измервания за нивото на шума на отделни машини и инструменти, технически и транспортни средства. Измерванията са направени от специализираните звена и лаборатории на ХЕИ, ВМГИ, ТХЕИ, НИОТБ, Института по текстил и други. Оценките могат да бъдат прилагани във всички фирми, които експлоатират посочените технически средства и съоръжения. При прилагането им трябва да бъде посочен източника, от който са ползвани оценките.

Систематизирани данни за нивото на шума по степени

1: Ниво на шума до 85 ДБ(А) - "нулев" степен Транспорт: всички видове автобуси и тролейбуси; електрически и дизелови локомотиви и мотриси, експлоатирани от Ф "БДЖ" и

индустриалните жп клонове; всички видове леки автомобили; товарни автомобили марки: Авиа, Татра, ИФ-50, Волво, Мерцедес, Скания, електрокари и мотокари.

Лека промишленост: кръглоплетачни машини и рапирни станове, кетелмашини, прави и специални шевни машини, банцизи.

2. Ниво на шума в диапазона 85-95 ДБ(А) - "първа" степен

Транспорт: товарни и товаропътнически автомобили марки: Ниса, Баркас, Жук, УАЗ, ЗИЛ, Шкода, ГАЗ, Робур, КРАЗ, МАЗ, жп дрезини: МД (енерго), МД (жп); траверсоподбивна машина - Пласер; Основна техника използвана в дейностите на отрасъл лека промишленост: дараци, лентоизтеглители машини, флаери, предачни и предпредачни машини (рингове, БД-200, рингови - камгарни и щрайхгарни, пресукала и бобинарки, сухи предачни рингови машини); подготвителни тъкачни машини (бобинарки, сновила, пресукала, шпул-машини), станове - автоматични (Янтра, СТБ, АТ-Р, Зулцер, Заурер, без совалкови СТБ), линейни плетачни автомати "Универсал", кашир машини.

Автокранове: ИФА, МАЗ, КРАЗ, Джоунс, ЗИЛ, ДС-0182, КС-8577, КС-4272; Товарачни машини: УАК-320, Л-34, УД-95-С-1; автогрейдери: Д-60-170, ДЗ-984,

Хнаб; автобетонпомпи, валяци, скрепери, маркировъчни машини; машини за обработка на дърво: банциг, фреза, абрихт, циркуляр; шмиргели, бормашини, ударно пробивни машини: "канго" модификации 900, 950, 426, 284;

Булдозери и селскостопанска техника типове: Т-100 Т-130, Т-150, Д-155, К-70, К-700, Зетор "Кристал", МТЗ.

3. Ниво на шума в диапазона 95 - 110 ДБ(А) - "втора" степен.

Булдозери, селскостопанска техника и пътностроителни машини: Т-25, ЮМЗ-6ЛС, Мургаш, МТЗ-61 и 51С, ДТ-75 и 75М, С-100, ДТ-75К, ТГ-200.

Ударно-пробивни инструменти: Хилти ТЕ-92, Пр-25Л, Пр-27ВШ, ОМСП-5, МО-44.

Машини от леката промишленост: станове "Пиканол", автоматични станове тип "АТ" и "Текстима".

Бастопресевни и подбивни машини "Матиса".

4. Ниво на шум в диапазона 110 - 120 ДБ(А) - "трета" степен

Ударно-пробивни инструменти: ПЧ-75, ПР-24Л, V-9, А-7

V. ВИБРАЦИИ

В зависимост от начина на предаването си върху човека, вибрациите се делят на общи и локални. Общи вибрации са тези, които се предават чрез опорните повърхности на тялото на човека, когато е в изправено или и седнало положение. Локалните вибрации са тези, които се предават чрез ръцете на

работещия. В зависимост от източника на възникването, вибрациите се делят на транспортни, транспортно-технологични и технологични.

Оценката по елемента става на основата на данни от измервания на специализирани лаборатории.

Данни за вибрационните характеристики на широко използваните съоръжения и инструменти:

1. Степен "нулева"

Всички видове електрокари и мотокари; електролокомотиви, дизеловилокомотиви и мотриси от системата на железопътния транспорт; всички видове леки коли и автобуси; товарни и лекотоварни автомобили с изключение на марките посочени в I степен.

2. Степен "първа"

Транспортни товарни автомобили: ГАЗ-53 (дизелови и бензинови), УКАЗ -фургон, ЗИЛ.

3. Степен "втора"

Ударно-пробивни инструменти: ПР-24Л, МО-44, Хилти, Канго; строителни и пътностроителни машини.

4. Степен "трета"

Ударно-пробивни инструменти: ПЧ-75С, ОМСП-5.

5. Степен "четвърта"

Ударно-пробивни инструменти: ПР-25Л, ПР-27ВЩ, V-9 и А-7.

VI. Осветление

Определянето на съответната степен по елемента "осветление" става на основата на характеристиката на зрителната работа.

В нулева степен се отнасят всички видове дейности, при които най-малкият размер на обекта за различаване е по-голям от 1,0 мм, т. е. за да се получи по-висока от нулева степен, условието е най-малкият обект за различаване да не е по-голям от 1 мм и отклонението от минималните норми за осветеност (съгласно БДС 1786-84) за съответната категория на зрителната работа да е повече от 10 на сто. Във всички останали случаи осветеността не се оценява.

Пример: - размерът на обекта за различаване е 0,50 мм, осигурено общоосветление 100 лукса (при норма за този размер на обекта 200 лукса), т. е. отклонението от нормата е повече от 10 на сто. В този случай степента на елемента "осветление" съвпада със степента "висока точност" - втора степен.

Трябва да се има предвид, че при определянето на степента на този елемент е необходим да бъдат оценени причините за нарушаване на нормите. Пониженото ниво на осветление, следствие на лошо поддържане на осветителните инсталации или на ненавременна подмяна на дефектирани светлоизточници, не е основание за присъждане на точки, а изисква незабавно предприемане на мерки за осигуряване на нормите.

Във връзка с отразяване спецификата на работа и неизбежното в такива случаи зрително напрежение III степен на елемента се отчита при:

- работа на дисплей, компютърни монитори и други оптически уреди;
- при работа на тъмно, при производство или обработка на светлочувствителни материали;
- работа на стоматолози и хирурзи-оператори.

VII. ФИЗИЧЕСКО НАТОВАРВАНЕ

Степента на физическото натоварване се определя от стойностите на динамичното и статичното натоварване.

Динамично натоварване има, когато определена работа се осъществява предимно чрез съкращаване на различни мускулни групи (мускулна маса), като се засяга не по-малко от 60 на сто от мускулната маса.

Динамичното натоварване се определя чрез измерване величината на кислородната консумация или енергоразхода при извършване на конкретния вид работа. Методите за измерване изискват специална апаратура и специално квалифицирани кадри по физиология на труда. Поради това е почти невъзможно да бъдат осигурени данни за енергоразхода за всеки отделен вид работа или професия във фирмите и предприятията. Ето защо за оценката на динамичното натоварване, трябва да се ползват публикувани данни от изследвания на НИХПЗ, на ХЕИ и на други обособени физиологични лаборатории към съответните

институти, специализирани на отраслов принцип: лека промишленост, металургия и други. При използване на такива данни от измервания за енергоразхода на видове работи,

съответните, специалисти работещи по оценката на условията на труд трябва да ги съобразяват със спецификата на дейността, на тяхната фирма, на степента на механизация и автоматизация и на организацията на труда. Публикуваните данни могат да бъдат използвани и прилагани във всички отрасли, при спазване на горните изисквания.

В случаите при които не се разполага с индивидуални измервания или съответна апаратура, специално обучено лице може да се ориентира за тежестта на труда чрез палпаторно измерване на пулса при следните задължителни условия: измерването на пулса започва веднага след прекратяването на работата в седнало положение на работника, като се характеризират първата, втората и третата минута от възстановяването. В тези случаи според измерените стойности на пулса за трите минути, тежестта на труда може да се класифицира по следния начин:

	I минута	II минута	III минута
Тежка работа (над 5 ккал/мин)	130	115	110
Умерена работа (от 3 до 5 ккал/мин)	108	100	95
Лека работа (до 3 ккал/мин)	95	90	86

При измерване на пулса трябва да се има предвид, че той се влияе и от редица други фактори, като емоционални състояния, наличие на прегряващи метеорологични условия, настъпила умора и други.

Поради значителната условност на резултатите, получени от този метод, той трябва да се прилага изключително рядко, като се привличат за целта специалисти на ХЕИ или лекар, който обслужва фирмата по местоработата.

Статично натоварване има при дейности, при които по време на работа ангажираните мускули на работника са в напрежение поради поддържане на определена работна поза, поддържане и пасивно преодоляване на тежести и работа извън максималните работни зони.

Статичното натоварване се изчислява чрез произведението на масата на поддържания товар и общото време за извършване на дейността (кг x сек).

От хигиенна гледна точка не се препоръчва дейността по поддържане на товара да продължава непрекъснато повече от 2 1/2 часа от работната смяна.

В случаите, когато има вдигане и пренасяне на тежести, статично натоварване не се оценява. Оценява се динамично натоварване.

Оценяване степента на статичното натоварване се прави в зависимост от това дали товарът се поддържа от жена или от мъж, с една ръка, с две ръце или

с мускулите на тялото и краката. Определянето на степента става чрез сравняване на определените стойности с тези от Приложение № 2.

Пример: работник поддържа товар от 5,5 кг с една ръка в продължение на 1 час. Статичното натоварване се определя като произведение на товара (5,5 кг) по времето в секунди, за което извършва тази дейност, т. е. $5,5 \times 3600 = 19,800$ кг. сек - I степен

Системната работа извън максималните работни зони се оценява в първа степен - 13 точки.

Максимална работна зона е зоната, в която работникът извършва трудовата операция, без да променя нормалната си работна поза.

В случай когато вид работа има определена степен по двата компонента - динамично и статично натоварване обща оценка на елемента "физическо натоварване" е

оценката на компонента с по-висока степен на оценка. Общата оценка не може да бъде определена чрез събиране на двете оценки.

Данни за енергоразхода при реализиране на различни видове работа и дейности. (Измерванията са правени само на типичните за дадената професия изисквания и работи съгласно длъжностните характеристики. Данните са систематизирани на основата на измерванията на специализираните физиологични лаборатории и ХЕИ. Същите могат да бъдат използвани от всички фирми и предприятия, които реализират аналогични дейности. В случаите, когато на

съответният работник са възложени и други видове работа, оценката на елемента става съобразно конкретните условия.)

Нулева степен - под 4 ккал/мин

Машиностроителна дейност

Работници по поддържане на конвейери, шлосери, бобиньори, стругари (безучастие в доставката и предаване на продукцията), шлайфисти (на автомат), монтьори на лек монтаж, работници в електронната промишленост, монтьор-изпитател, кранисти на мостови и портални кранове, работници по обработка на дребни детайли, точкозаварчици, раздавач на инструменти.

Хлебопроизводство: силузници, дозировчици, сладкари, опаковчици на продукция.

Лека и шивашка промишленост: кройчи, моделиери, гладачи на парни преси ютии, нареждач, плетачки на кетен машина, работник на каландри, сортировачи, опаковачи, работи по шамповане, зареждачи на станове, чистачи на станове, сновачки, бобинарки, скробвачи, даракчи, предачи на флаери.

Транспорт: водачи на електрокари и мотокари, водачи на леки автомобили

Първа степен - в диапазон от 4 до 5 ккал/мин.

Машиностроителна дейност: монтьори среден монтаж, стругари, фрезисти, байцьори, термисти, галванотехници, поцинковачи, бояджии, валцьори, работещи на дробометна машина, шмиргелисти на стационарни шмиргели, ръчно изработване

на сърца.

Дърводобив и дървообработване: шверцване, кастрене, белене на кори, циркуляристи, разкройчици, полировачи, общи дърводелец-мебелист, банцигари, работа на абрихт машина.

Строителство: - кофражисти, арматуристи, мозайкаджии, фаянсаджии, тенекеджии, дърводелци, стъклари.

Транспорт: водачи на всички видове товарни моторни превозни средства, автобуси, тролейбуси, булдозери, пътностроителни машини, машинисти на локомотиви от БДЖ, акумулаторджии.

Хлебопроизводство: месачи, пекари, нареждачи, пекар-сладкари, миячи на амбалаж.

Месодобив и преработка: заготовка на разфасовано месо, пакетиранена кайма.

Втора степен - в диапазон от 5 до 6 ккал/мин. Машиностроителна дейности металургия: изваждане и почистване на отливки, тежък монтаж, заливчици, шихтовчици, пещари, ковачи, валцьори.

Строителство: зидаромазачи, армировчик, бетонджии, изкопчици, гипсаджии.

Месодобив и обработка: колене, дране, разкройване, обработка на трупнамаса, обработка на карангия.

Автосервизна дейност: автомонтьори, автотенекеджии, автобояджии, баланс на гуми и реглаж на предница.

Трета степен - в диапазон от 6 до 7 ккал/мин.

Металургия: сталевари, чугунодобивчици, валцьори-петляри, кофаджии.

Рудодобив и въгледобив (подземен): крепене с метален крепеж, рамиране

Четвърта степен - в диапазон - на 7 ккал/мин

Рудодобив и въгледобив (подземен): ръчно товарене на въглища и руда,бетониране и крепене, почистване на забои, бурене с перфоратори, ръчно извозване на вагонетки.

VIII. ЕЛЕКТРОМАГНИТНИ ПОЛЕТА

В елемента "Елемента "Електромагнитни полета" са включени електромагнитните полета в радиочестотния диапазон - от 0,6 до 300 000 MHz електромагнитните полета с промишлена честота - 50 херца и лазерните лъчения.

И трите разновидности на електромагнитните полета, включени в този елементи се отчитат самостоятелно, съгласно границите на определените степени за всеки един, посочени в Раздел VIII на Приложение № 2.

В практиката изключително рядко може да има работни места с едновременноедействие на включените в този елемент полета. В тези случаи оценката на елемента "електромагнитни полета" съответствува на оценката на полето с най-неблагоприятни характеристики.

Електромагнитните полета в радиочестотния диапазон съществуват и са интензивни в зависимост от мощността на източника и разстоянието от него. Степенуването се извършва в зависимост от измерените стойности на полето.

Аналогично става отчитането и определянето на степените за полетата спромишлена честота - 50 херца.

Лазерните лъчения се определят в зависимост от класа на съответнатауредба, определен съгласно квалификационната схема (Наредба № 9 за санитарните правила при работа и лазери - ДВ, бр. 95 от 1986 г.). лазерни системи от клас I са в нулева степен. Останалите до клас 4 са диференцирани от 1 до 4 степен. В случая определянето на съответната степен съответствува на класа на лазерната уредба.

IX. ЙОНИЗИРАЩИ ЛЪЧЕНИЯ

Оценката на този елемент по критериите въведени през 1988 г. доказваредица несъвършенства. Изхождайки от дългогодишните изследвания, Научният институт по нуклеарна медицина, радиобиология и радиационна хигиена с участието на водещи специалисти в тази област и от другите институти, Министерство на здравеопазването и Министерството на труда и социалните грижи разработиха нови критерии за оценка и степенуване по този елемент. Предложеното изменение дава възможност за по-прецизно диференциране на

видовете работи и персонала, работещ в такава среда, отчитайки кумулативният й характер в зависимост от използваната апаратура източници и продължителност на работния процес.

Определянето на степените по елемента става съгласно класификацията враздел VI от Приложение № 2. Не могат да бъдат определяни различни от посочените в приложението степени. В случаите, когато са налице дейности и видове работи в такава среда, невключени в скалата на елемента в Приложение № 2, степента се определя след консултации с Министерството на труда и социалните грижи и Министерството на здравеопазването за всеки конкретен случай.

Определянето на степента и съответната бална оценка по този елемент зависи от времето за работа.

X. ПРОИЗВОДСТВЕН РИСК

Производствен риск, по смисъла на Наредбата, е и неизбежно съществуващата потенциална и непредвидима опасност за живота и здравето на човека при изпълнението на видовете работи и дейности, независимо от осигуряването на всички норми и изисквания за безопасност.

Определянето на степента на риска се извършва съгласно списъка на професиите и дейностите, включени в Раздел X на Приложение № 2 на Наредбата. Скалата на производствения риск не съдържа класификация на всички видове

производствен риск, а обхваща само специфични категории, при които този елемент има равностойно или надвишаващо като стойност място в съвкупността от елементи, по които се оценяват условията на труд.

В скалите за производствения риск са включени видове дейности, работи и професии, извършването на които е съпроводено със значителна вероятност при непредвидими или случайни ситуации да се създаде опасност (различна по вид и стойност) за живота и здравето на работника. Основните рискови дейности и видове работи, включени в скалата за риск са: работи и дейности, извършвани под земята, под водата, на вода (плавателни състави), във въздуха (летателни състави), работи с биологично активни материали, създаващи опасност от възникване на особено опасни инфекции, работа с химически канцерогени; работи, дейности и производства, свързани с получаването, обработката, съхранението, транспортирането или употребата на взривоопасни или пожароопасни вещества, течности и газове; работи и дейности, при които вследствие на аварийни ситуации е възможно изтичането на силно агресивни и силно токсични вещества; работи и дейности, свързани с опасност от поражение от електрически ток при експлоатация на електрически уредби и съоръжения, работи при изграждането на съоръжения с голяма височина; работи и дейности, свързани с опасност от изгаряния от разтопен метал, шлак, стъкло; управление на железопътни и моторни превозни средства и други.

Всяка степен на скалата на производствения риск е разделена на две групи - А и Б. Това вътрешно разделяне на степените, подобно на елементите "токсични вещества", "прах", и "йонизиращи лъчения" дава възможност фактически чрез осем степенна скала по-прецизно да се диференцира рисковият елемент и съответно по-точно да се отчита неговата специфика и оценява посредством определените бални оценки.

Извършване на оценката по елемента "риск" и определяне на съответната степен и бална оценка за различните видове работи и дейности може да стане след извършване на обективен анализ на организацията и същността на работата.

При извършване на оценката трябва да се имат предвид следните изисквания:

1. Оценка по елемента "производствен риск" могат да получават саморботни места, видове дейности и професии, включени в съответните степени на елемента в Приложение № 2. Не се допуска приравняване на професии и дейности по аналогия или преценка на комисиите извършващи оценяването.

2. Бални оценки за работа с материали, носещи опасност от инфекции, както и за работа с химически канцерогенни и биологично активни вещества, могат да бъдат присъждани само за определените от Министерството на здравеопазването и Министерство на труда и социалните грижи видове.

3. Бални оценки за работа при обслужване на електрически съоръжения без изключване на напрежението могат да се определят само в случаите, регламентирани в чл. 9 на Правилника по безопасността на труда при експлоатация на електрически уредби и съоръжения Д-01-008 от 1986 г. Работите под напрежение са строго определени видове

работи, извършвани от специално обучен персонал, със специална екипировка, инструменти и приспособления при специална организация на работата и в съответствие с технологична инструкция, утвърдени от Комитета по енергетика.

4. Степенуването и присъждането на съответните бални оценки за дейността по поддържане на пътната и жп мрежа, както и водачите на моторни превозни средства от градския транспорт и влаковите машинисти, става само на основата на определените от Министерството на транспорта критерии за интензивност на движението.

5. Водачи на моторни превозни средства от вътрешнозаводския транспорт не получават оценка по елемента.

6. Работниците по поддържането на вътрешнозаводските пътища не получават оценка по елемента.

7. Бални оценки по елемента може да получи и персонал, който не е ежедневно зает в указаните в съответните скали условия, само ако длъжностната характеристика на съответното лице е записано задължение за работа и със заповед на ръководителя на фирмата е определен месечен или годишен норматив за работа в тези условия.

8. Оценяването на производства и дейности, свързани с производство, обработване и употреба на взривоопасни средства, както и в помещения, класифицирани като пожароопасни от клас "В" може да стане само при спазване на изискванията, публикувани в ДВ, бр. 9 от 1972 г., доп. и изм., бр. 93 от 1973 г. Протокола, с който се определя класификацията, се съгласува със съответната противопожарна служба на МВР.

9. Оценка за производствен риск по първа степен, група Б, получават самоработниците, които обслужват контактни мрежи, електроразпределителните устройства, електропреносни въздушни и кабелни мрежи, трансформатори и токоизправителни станции и които притежават необходимата за тази работа квалификационна група съгласно ПБТ Д-01-008. На тази основа следва да се има предвид, че не целят електротехнически персонал от фирмата следва да получи бални оценки за риск. Електротехници от цехове и предприятия, които поддържат машините и съоръженията не получават оценка по този елемент. Тяхната работа се осъществява при спазване изискванията за безопасност на труда, съгласно ПБТ Д-01-008, с което се гарантира безопасността на този персонал.

10. Оценка по "първа степен", група "Б" - работи свързани с опасност от изгаряния с гореща вода над 60°C и прегрята пара може да получава само обслужващият такива съоръжения и инсталации персонал. Персонал от кухни, перални и други подобни не ползват предвидената бална оценка.

11. Оценяване по "втора степен", група "Б" - работи, свързани с опасността от изгаряния с разкален или течен метал, шлак, стъкло, може да остава само за работни места от металургията и добива на стъкло. Бални оценки по тази степен не могат да бъдат присъждани на заварчици, ковачи, работници в ковашко-пресови цехове и други, където не се работи с течен или разкален метал.

12. Класификацията на рудниците и участъците по степени на опасност в зависимост от наличието на отделни рискови фактори (метаноопасност, взриваемост на въглищен прах, склонност към самозапалване на въглищните пластове и ВИВГ) се извършва ежегодно от Комитета по енергетиката и НИПКИ "Минпроект").

13. Определянето на степента и балните оценки за работа под земя има следните особености:

а) всички подземни работници и ИТР от участъковото ръководство получават бална оценка по съответната степен, към която се отнася находището по посочените в скалите рискови фактори;

б) ИТР от рудничните ръководства, рудоуправления, комбинати, геологопроучвателни райони, минностроителни обекти и фирми, длъжностните задължения, на които предвиждат работа в подземните обекти, получават оценки съгласно предвиденото диференциране в III степен, група А от скалата на този елемент в приложение № 2.

Величината за балната оценка в този случай е в зависимост от определените месечен норматив за подземна работа.

При норматив 8 дни балната оценка за риск е 120 точки, а при норматив 12 дни - 180 точки. Това степенуване отразява съществуващите на практика различия в осъществяване на управленските функции на специалистите и ръководните кадри от различните нива - обекти, рудници, рудоуправления, комбинати и фирми.

Оценка по елемента "риск" получават ИТР, които в изпълнение на регламентирани задължения работят в подземните обекти най-малко 4 дни. При работа под земята по-малко от 4 дни, бална оценка по този елемент не се получава.

В зависимост от регламентиранията задължения за подземна работа, балните оценки варират както следва: при 4 дни - 60 т., 5 дни - 75 т., при 6 дни -

90 т., 10 дни - 150 т., 11 дни - 165 т. и 12 дни - 180 т. Балните оценки за посочените категории ИТР повече от 180 т. не може да бъдат присъждани.

14. Оценка за риск за работа под земя не може да бъде присъждана за работа по обслужване на топлофикационни съоръжения, в колектори, канали и други подобни.

15. Съгласно промените, направени във връзка с адаптирането на Наредбата към изискванията на договарянето на работната заплата в скалите на II степен, група Б е включена работата в специални работни помещения (чисти стаи).

16. Предвидените бални оценки за различните видове работи и дейности, към съответната степен не означава, че рисковият елемент за всички участници в трудовия процес е еднакъв, и не следва тези оценки механично да бъдат изравнени за всички работни места и всички участници в трудовия процес. За да може да бъде отразена спецификата на различните работни места в зависимост от степента на рисковия фактор е предвидена възможност по предложение на комисиите, работещи по оценката на условията на труд, съответната бална оценка да бъде намалявана с до 20 на сто.

17. Проявлението на рисковите фактори, включени в Наредбата, е самостоятелно и независимо един от друг. Оценявайки тази специфика в Наредбата е регламентирана възможност за сумиране на съответните бални оценки за отделните видове риск.

Пример: Оценката за риск на водач на моторно превозно средство се сумира с тези, определени за превоз на взривоопасни товари, при превоз на такъв товар.

При работа под земя с взривни вещества, съответните оценки за риск се сумират.

РЕД ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ НА ОЦЕНКАТА НА УСЛОВИЯТА НА ТРУД ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СТЕПЕНИ И БАЛНИ ОЦЕНКИ

Оценката на условията на труд, съгласно Наредбата, се извършва по работни места.

Работно място, по смисъла на наредбата, е зоната на трудова дейност на един или повече изпълнители, която се характеризира с еднакви условия на труд по всички елементи на работната среда и трудовия процес. Тази еднаквост се изразява с наличието на едни и същи елементи на условията на труд и еднаква степен на тяхната изразеност, т. е.

работа при еднакви производствени вредности, свързани с технологията или други особености на производството.

В зависимост от своя характер, трудовата дейност може да бъде реализирана на едно или повече работни места. В случаите, когато трудовата дейност не е свързана с конкретно работно място, оценката се извършва по видове работи или професии.

Съгласно тези изисквания, в дадени случаи, под едно работно място могат да бъдат включвани цели производства, цехове, халета и други. В други случаи, като различни работни места могат да бъдат оценявани отделни машини и дейности от едно и също производство, цех или хале. Така се процедурира и в

случаите, когато трудовата дейност е свързана с постоянни промени на работните места (ремонтен персонал, аварийни групи, монтажна дейност, КИП и А) - оценката се извършва за съответния вид работа или професия.

Оценката на условията на труд се осъществява на основата на данни от измерванията на параметрите на условията на труд по работни места. Такива данни могат да бъдат използвани от:

- съществуващите паспорти за условията на труд;
- данни от измервания на ХЕИ и други специализирани лаборатории. Във връзка с внедряването на принципа за комплексното оценяване на условията на труд през 1988 г. бе дадено разрешение измерванията на параметрите на условията на труд да се извършват и от ведомствени лаборатории, звена или от група специалисти, при стриктно спазване на утвърдените от МНЗСГ и Комитета по качество методики за измервания. В такива случаи, оторизираните със заповед на ръководителя на фирмата или друга организация, специалисти от лаборатории или други звена, следва да бъдат обучени по отношение изискванията за извършване на тези измервания. Измерванията се регламентират в протоколи (могат да се ползват образците на ХЕИ).

Извършването на оценката се прави на основата на данни, характеризиращи условията на труд, с давност не по-голяма от три години.

Оценката на условията на труд във връзка с договарянето на работната заплата може да бъде направено и на основата на комплексната оценка на условията на труд, извършвана във връзка с въвеждането на системата от основни заплати, съгласно ПМС № 66 от 30.12.1987 г. В този случай, специалистите работещи по оценката на условията на труд трябва да направят необходимите корекции, произтичащи от настоящата наредба, оценъчният механизъм, на която не включва елементите: монотонност, работна поза и други специфични условия. Ако данните въз основа, на които е изградена оценката на условията на труд, съгласно досега действащата система, са с давност по-голяма от три години, следва да бъдат направени нови измервания.

При извършване на оценката на условията на труд могат да бъдат използвани публикуваните данни от измервания за хигиенните характеристики на различни видове техника, експлоатирана във всички отрасли, енергоразхода при реализирането на широко разпространени дейности и др. В този случай съответните фирми не е необходимо да извършват самостоятелни измервания. В документацията по оценката на условията на труд се посочва само източника от където са ползвани данните.

Систематизация на такива данни е правена от бившите КТСО, МИП и МНЗСГ, като са публикувани в следните документи: писма №№ 91.00.645 от 11.11.1988 г.; 91.00.578 от 26.10.1988 г.; 91.00.603 от 2.11.1988 г.; 91.00.263 от 8.11.1988 г. на МИП (Информационен бюлетин по труда № 11 от

1988 г.); писма №№ 91.00.0011 от 11.01.1989 г. и писмо № 91-00-794 от 13.12.1988 г. (Информационен бюлетин "Икономика и икономическо регулиране", бр. 3 от 1989 г.); писмо № 91.00.679 от 18.11.1989 г. и писмо № 91.00.0128 от 3.11.1989 г. - непубликувани; писмо № 1026 от 1.11.1988 г. на Центъра по изпитване на транспортна, селскостопанска и строителна техника; сборници от документи по прилагането на системата за заплащане на МСА от 1989 г., на НАПС от 1989 г.; сборник "Оценка на условията и заплащане на труда" - ИКО "Интелект" - 1989 г. и др.

Систематизация на част от данните, включени в цитираните по-горе писма, е направена диференцирано по елементите шум, вибрации и енергоразход в раздела "Особености при оценяването на условията на труд". Използването на тези данни при оценката ще спести време и средства на фирмите и другите организации и ще гарантира реализирането на основната цел на наредбата - създаването на единни критерии при оценката на условията на труд. При използването на тези данни трябва да се има предвид, че определените оценки не могат да бъдат завишавани.

Формирането на комплексната оценка става на основата на определените степени и съответстващите им бални оценки на всеки един от елементите на условията на труд.

Определянето на степените и съответстващата банална оценка става по следния начин:

Систематизират се съществуващите данни, характеризиращи отделните елементи на условията на труд. Конкретната стойност на измерената величина на всеки елемент или негов параметър се сравнява със съответната скала за определяне степента на елементите на условията на труд (Приложение 2 към наредбата) и се определя съответстващата му степен.

В зависимост от определената степен на елемента по скалата за оценка на степените (Приложение № 1) се определя балната оценка на елемента.

Пример: На работно място са регистрирани: амоняк - 105 мг/куб. м, шум -87 ДБ(А), енергоразход - 4,2 ккал/мин и прах от железни окиси - 4,5 мг/куб. м.

Определяне степените на елементите и съответните бални оценки:

1. Амоняк - II степен (№ 10 от ел. "Токсични вещества") - бална оценка 32 точки.
2. Шум - I степен (ел. "Шум") - бална оценка 13 точки.
3. Енергоразход - I степен (ел. "Физическо натоварване" - мъже) - бална оценка 13 точки.
4. Прах от железни окиси - I степен (№ 25 ел. "Прах") - бална оценка 13 точки.

Степените на елементите "йонизиращи лъчения" и "производствен риск" се определят на основата на класифицираните в съответните скали видове работи, дейности или професии без необходимост от конкретни измервания.

Определените степени и балните оценки по всеки един от елементите се нанасят в картата за оценка на условията на труд (Приложение № 4).

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КОМПЛЕКСНАТА ОЦЕНКА

Комплексната оценка на условията на труд на работното място (професия, вид дейност) се определя чрез сумиране на балните оценки на елементите, действащи (установени) на работното място.

В зависимост от спецификата на трудовата дейност при формирането на комплексната оценка могат да бъдат разграничени следните случаи:

1. Работното място е едно - стационарно, целият работен процес се осъществява на него. В този случай се съставя една работна карта, посредством която се определя комплексната оценка.

Така например, комплексната оценка на работното място, съгласно разработеният по-горе пример е:

$$32 + 13 + 13 + 13 = 71 \text{ т.}$$

2. Работи се на различни работни места.

В този случай могат да бъдат разгледани няколко случая:

а) Броя на работните места е определен технологично

В този случай се съставят работни карти за всяко едно от работните места. Общата комплексна оценка на цялостната работа по обслужване на тези работни места зависи, както от оценките така и от времето на работа на всяко едно от тях. Обобщената комплексна оценка се получава като средно притеглена величина от оценките на отделните работни места и времето за работа на тях.

Обобщената комплексна оценка като средно притеглена величина се получава като сумата от произведенията на комплексните оценки и времето за работа на всяко едно от работните места се раздели на общия обем време за работа. Общият обем време може да бъде в часове, дни, месеци, в зависимост от установената технология.

Пример: Обслужват се три работни места в: машинна зала - $K_0 = 50$ т., време за работа в смяна 3 ч.; трошачно отделение - $K_0 = 100$ т., време за работа в смяна 4 ч.; зарядна станция - $K_0 = 60$ т., време за работа 1 ч. на смяна. Работното време в една смяна е 8 часа.

Комплексната оценка като средно притеглена величина е равна на:

$$\frac{50 \cdot 3 + 100 \cdot 4 + 60 \cdot 1}{8} = 76 \text{ точки}$$

8

Времето необходимо за работа на отделните места се определя в зависимост от технологичната необходимост, хронометражни измервания, работни карти, сменни журнали.

б) Определен вид работа или дейност се извършва на различни работни места, които имат различни комплексни оценки.

Разработва се работна карта за работата (или дейността). Към определената оценка за този вид работа (или вид дейност) се прибавя средно притеглената величина на оценката на физическите фактори, действащи на различните работни места, по влиянието на които ще бъде поставен изпълнителя на работата (или дейността) - микроклимат, токсични вещества, прах, шум, вибрации, електромагнитни полета, риск. Оценката на физическите фактори на отделните работни места се взема от разработените работни карти за всяко работно място.

Пример: Общ работник обслужва три цеха. Първи цех - обща оценка на физическите фактори (микроклимат - 32 т., шум - 32 т., прах - 13 т.) - 75 т., време за работа 12 дни в месец. Втори цех - обща оценка на физическите фактори (шум - 13 т., прах - 18 т., производствен риск - 35 т.) - 64 т., време за работа 6 дни в месец.

Трети цех - обща оценка на физическите фактори (прах - 18 т., шум - 13 т.) - 31 т., време за работа - 3 дни в месеца.

Оценката по елемента "физическо натоварване" на работата във всички цехове - товаро-разтоварна работа е II степен - 32 точки.

Средно притеглената величина на действащите фактори при работа в трите цеха е:

$$\frac{75 \cdot 12 + 64 \cdot 6 + 31 \cdot 3}{111} = 66 \text{ т.}$$

21

Към така определената среднопрегледна величина на физическите факторина трите работни места се прибавя оценката за извършваната работа (в случая товаро-разтоварна дейност). Комплексната оценка е равна на $66 + 32 = 98$ т.

По аналогичен начин се определя комплексната оценка на ИТР във фирмите и другите организации, чиито задължения налагат работа в различни работни места и цехове. В този случай комплексната оценка се формира само от величината на претеглената оценка на физическите фактори на отделните цехове. Обикновено физическото натоварване на тези специалисти е в нулева степен.

Интересен е случая при определяне на комплексната оценка за дейността на специализирани групи за аварийно възстановителни, спасителни дейности в особено опасни производства. Изграждането на комплексната оценка в този случай става на основата на две величини постоянна и променлива.

Постоянна величина е стойността на оценката за производствен риск в зависимост от съответната дейност или производство, независимо от времето за извършването на спасителни и други дейности за наблюдавания период (изтеклата година). Оценяват се основните видове дейности и работи, извършвани при

спасителни и аварийновъзстановителни работи и задълженията за профилактична дейност, обучение и тренировки. За всеки вид дейност се съставя отделна карта, в която освен оценката за риск се отчитат и всички останали фактори, свързани с конкретния вид работа. Общата комплексна оценка се определя като средно претеглена величина. Времето за работа по различните дейности се взема от отчетите през изтеклите години.

в) Работата не може да бъде обвързана с определена технологична последователност на обслужване на работните места и определено време за работа на тях. Най-често проблеми възникват при текущата ремонтна дейност.

В този случай се съставя работна карта за вида дейности или работа. В нея се определя комплексната оценка на дейността (или вида работа) и се прибавят оценките на физическите фактори на условията на труд, действащи при реализирането ѝ. Разликата от предишния случай е, че степените на показателите на работната среда се определят експертно от специалистите, работещи по оценката на условията на труд с участието на преките ръководители на тази група работници, извършваща работата и ръководителите на основните звена, които те обслужват. И в този случай оценката трябва да бъде съобразена със задълженията на работника (или групата изпълнители), записани в съответните длъжностни характеристики, а така също и с времето на работа в неблагоприятни условия на труд. В зависимост от това и от изразността на

отделните елементи на работните места, на които в най-голям процент от общото работно време се работи, се определят степените и балните оценки за различните елементи, които се нанасят в работната карта за този вид дейност.

При определянето на комплексната оценка като средно претеглена величина, не може да бъде вземана предвид (и да участва при претеглянето) оценката за микроклимат за работещите на открито - целогодишно или осем месеца (оценени с 32 или с 13 точки), както и оценките за приравнените към тях работни места. В тези случаи оценката за микроклимата се изважда от оценката на отделните работни места.

За всеки отделен вид работа или дейност по посочената по-горе технология се разработва отделна карта за условията на труд. Комплексната оценка, определена като средно претеглена величина, се записва в самостоятелна карта, в която се посочват номерата на картите, от които са ползвани оценките и се посочва времето на работа по всяка една от тях.

При попълването на картите за оценка на условията на труд, за всеки единот елементите, по които се извършва оценката се посочват стойността на данните от измерванията на неговите параметри, наименованието на съответния вид (прах, токсични вещества и др.), определената степен и бална оценка. В нея се отразява стойността на определената при договарянето на работната заплата левова стойност на една точка от комплексната оценка и определения на

тази основа размер на допълнителното трудово възнаграждение за условия на труд.

Оформянето на комплексните оценки по работни места и видове дейности за цялата фирма или друга производствена единица е необходимо условие при подготовка на цялостната документация свързана с договарянето на работната заплата. Както бе посочено по-горе извършването на оценката на условията на труд не налага организирането на нови измервания в случай, че данните от измерванията или оценките, извършени на тяхната основа, не са в нарушение на определения давностен срок. Изхождайки от практическото въвеждане на системата за комплексна оценка на условията на труд при внедряване на системата от основни заплати през 1988 - 1989 г. разработените карти могат да бъдат използвани и сега. Специалистите, извършващи подготовката за договарянето на работната заплата, следва да имат предвид следните задължителни изисквания:

1. В случай, че използват съществуващите работни карти за оценка условията на труд:

а) Да се направи проверка за давностния срок на данните въз основа на които е направена оценката.

б) В работните карти да се направят необходимите корекции, свързани с отпадането на елементите: монотонност, работна поза, други специфични условия на труд, както и оценката при работа във високо планински условия над 1500 м.

в) В картите за оценка условията на труд следва бъдат направени необходимите корекции в елемент "йонизиращи лъчения". Елиминират се степените и балните оценки по този елемент, както и съответните бални оценки по елемента "производствен риск", произтичащи от работа с източници на йонизиращи лъчения.

На основата на скалата за оценка на видовете работи и дейности по елемент "йонизиращи лъчения" от Приложение № 2 се определя съответната степен и бална оценка, които се нанасят в работната карта.

г) Във връзка с нововъведените критерии за оценка по елементите "микrokлимат", "производствен риск" и "осветление" следва да бъдат преразглеждани оценките на тези елементи и да бъдат нанесени налагащите се корекции.

Особено внимание да бъде обърнато преоценяване на работни места, при които има едновременно действие на инфрачервено облъчване и прегряващ микrokлимат, при работа в "чисти стаи", при работа на тъмно, при обработка на светлочувствителни елементи, при работа с дисплеи, компютри и оптически уреди.

2. При извършването оценка на условията на труд на сегашния етап следва да бъде направен задълбочен анализ за стриктното спазване критериите за

оценка на условията на труд. Освен това, на база организацията на работа и конкретните задължения за работа или управление на трудовия процес да бъдат преосмисляни съответните оценки изградени като средно претеглена величина т. е. да бъде отново анализирано времето за работа по отделни работни места.

3. Новите работни карти да бъдат оформени като документ съгласно всички изисквания. Картите за оценка условията на труд се разработват за всички работни места или видове дейности независимо от величината на комплексната оценка.

Съгласно чл. 24, ал. 2 от наредбата, картата за оценка на условията на труд е първичен документ по заплащането на труда.

При разработването, оформянето и съхраняването на картите за условия на труд, съответните специалисти следва да имат предвид факта, че те са основно доказателство за установяване на трудовия стаж при работа под земя, под вода, в среда на йонизиращи лъчения и други при пенсиониране.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ТРУДОВО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ ЗА УСЛОВИЯ НА ТРУД

Допълнителното трудово възнаграждение за условия на труд е в пряказависимост от величината на комплексната оценка. Конкретният размер на това възнаграждение се определя като произведение от величината на комплексната оценка и определеният норматив в лева за една точка.

С Постановление № 169 от 28.VIII.1991 г. Министерският съвет определи минимална стойност на една точка от комплексната оценка в размер на 0,05 на сто от минималната месечна работна заплата за страната.

При колективното договаряне на работната заплата на следващите нива, в предприятията или организациите, така определената стойност от договореността на национално ниво следва да се приема като минимална и не може да бъде намалявана. По споразумение на договарящите се страни може да бъде определена по-висока стойност на една точка от комплексната оценка.

В утвърдената Наредба за комплексно оценяване на условията на труд са премахнати въведените в ПМС № 20 от 1988 г. категории на условията на труд и съответните диапазони за размерите на допълнителното трудово възнаграждение. Премахването на категориите на условията на труд и произтичащото от тях неравенство на левовата стойност на една точка от комплексната оценка даде възможност за точното реализиране на основните цели на наредбата. Освен това, допълнително трудово възнаграждение вече се получава за всички стойности на комплексната оценка без ограничение.

Дадената възможност за увеличаване на определената с цитираното постановление на Министерския съвет минимална стойност на една точка от комплексната оценка може да бъде използвана само след задълбочен анализ на икономическото състояние на дадената фирма или организация. По-високата

левова стойност на една точка от комплексната оценка може да бъде определена само по споразумение на договарящите се страни. Така определената стойност на една точка от комплексната оценка следва да бъде приложена за цялата система обхваната от договарянето (фирма или организация). Недопустимо е определянето на различни левови стойности, на една точка от комплексната оценка за различни видове дейности, цехове, професии или личности. Такъв подход изменя и обезсмисля принципите на комплексното оценяване на условията на труд. Приетата левова стойност на една точка от комплексната оценка при договарянето на работната заплата се вписва в картите за оценка на условията на труд.

Допълнителното трудово възнаграждение за условия на труд се изплаща пропорционално на отработените дни (часове) в рамките на месеца. Изхождайки

от конкретния размер на това възнаграждение, всяка фирма може да определи неговият дневен или часов размер.

Конкретният размер на определеното допълнително трудово възнаграждение за условия на труд се изплаща в зависимост от изпълнението на съответните задължения.

Гарантиран минимум на възнаграждението за условия на труд придобросъвестно изпълнение на служебните задължения е размерът, получен от величината на комплексната оценка и левовата стойност на една точка,

определена от Министерския съвет. В процеса на договарянето на работната заплата се определят критериите, редът и размерите за намаление величината на допълнителното възнаграждение при недобросъвестно изпълнение на служебните задължения. Тези показатели се включват във вътрешните правила за работната заплата. Безусловно те трябва да имат връзка с условията на труд и отразяват специфичните отговорности на работниците и служителите в тази насока.

В случаите на недобросъвестно изпълнение на една служебните задължения, допълнителното трудово възнаграждение няма гарантиран минимум.

Определянето на конкретните размери на допълнителното възнаграждение следва да става след убеденост на договарящите се страни за прецизното и точно изграждане на комплексните оценки за условията на труд. Цялото трудово възнаграждение, включително и това за условията на труд се формира в рамките на съществуващия фонд работна заплата и само убедителна мотивировка може да защити преразпределението на този фонд за компенсиране работата при неблагоприятни условия на труд на част от работещите.

Допълнителното трудово възнаграждение за условия на труд не е форма заувеличение на работната заплата. То е временна компенсационна мярка, в случаите, когато по обективни причини не могат да бъдат отстранени съществуващите вредности. Едновременно с извършване на оценката на условията на труд и договарянето конкретните размери на допълнителното трудово

възнаграждение е необходимо да бъдат разработени насоки за подобряване условията на труд, които да бъдат заложи в колективните трудови договори с конкретни срокове.